МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«ФОРМУВАННЯ ОЦІНЮВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0130
спеціальності 013 Початкова освіта
освітньо-професійної програми «Початкова освіта»
С. В. Жолудь

Керівник: доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, к. пед. н., доцент О. О. Андрющенко

Рецензент: професор кафедри дошкільної та початкової освіти, к. пед. н., професор Л. О. Сущенко

Запоріжжя
2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної та початкової освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 013 «Початкова освіта»
Освітньо-професійна програма «Початкова освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____

«____» _____20__ року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Жолудь Станіславі Вадимівні

1. Тема роботи: «Формування оцінювальної компетентності майбутніх вчителів початкових класів»
Керівник роботи: Андрющенко Олена Олександрівна, кандидат педагогічних наук, доцент
(затверджені наказом ЗНУ від 02 квітня 2025 р. № 467-с)

2. Строк подання студентом роботи: 22.11.2025 р.

3. Вихідні дані до роботи: матеріали педагогічної практики та курсових робіт.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити): розкрити поняття «оцінювання» у науково-педагогічній літературі, висвітлити його цілі, завдання та функції; визначити підходи до формування оцінювальної компетентності в професійній підготовці вчителя; проаналізувати теорію і практику формування оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкової ланки у закладах вищої освіти; дослідити стан сформованості оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкової школи; розробити педагогічні умови формування оцінювальної компетентності майбутніх вчителів початкових класів.

5. Перелік графічного матеріалу: таблиця «Рівень сформованості оцінювальної компетентності у майбутніх учителів початкових класів».

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Андрющенко О.О.	03.01.2025 р.	03.01.2025 р.
Розділ 1	Андрющенко О.О.	13.04.2025 р.	13.04.2025 р.
Розділ 2	Андрющенко О.О.	07.09.2025 р.	07.09.2025 р.
Висновки	Андрющенко О.О.	09.10.2025 р.	09.10.2025 р.
Додатки	Андрющенко О.О.	03.11.2025 р.	03.11.2025 р.

7. Дата видачі завдання: 03.01.2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	січень	виконано
2	Написання вступу	січень	виконано
3	Написання першого розділу	квітень-серпень	виконано
4	Написання другого розділу	вересень-жовтень	виконано
5	Написання висновків	листопад	виконано
6	Оформлення додатків	листопад	виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	листопад-грудень	виконано
8	Захист	грудень	

Студент _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 68 с., 50 джерел.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування оцінювальної компетентності майбутніх вчителів початкових класів.

Об’єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування оцінювальної компетентності майбутніх вчителів початкових класів.

Методи дослідження: аналіз, порівняння науково-методичної літератури, нормативно-правових документів; класифікація та узагальнення наукових положень і практичних розробок; спостереження, анкетування, тестування, педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етапи).

Теоретичне значення роботи: систематизація теоретичних аспектів дослідження та визначення педагогічних умов формування оцінювальної компетентності вчителя початкової школи.

Практичне значення: дібрано діагностичний інструментарій для визначення стану сформованості оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкових класів; запропоновано методичні рекомендації щодо впровадження педагогічних умов формування оцінювальної компетентності вчителя початкових класів.

Галузь використання: заклади вищої освіти.

ОЦІНЮВАННЯ, ОЦІНЮВАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ, ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ, ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ, ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС, ПОЧАТКОВА ОСВІТА

SUMMARY

Zholud S. V. A. Formation of Assesmrnt Competence in Future Primary School Teachers. Zaporizhzhia, 2025. 68 p.

The qualification work consists of an introduction, 2 sections, findings, a list of references (50 items, 2 of them in a foreign language), and 2 appendices on 4 pages.

Assessment, as a process of determining the level of students' knowledge, skills, abilities, and competencies according to established criteria, and as a feedback tool for teachers regarding the effectiveness of their pedagogical activity, is one of the integral components of school education. The implementation of new assessment approaches requires appropriate professional training of future teachers in higher education institutions.

The aim of the study is to theoretically substantiate and experimentally verify the pedagogical conditions for the formation of assessment competence in future primary school teachers.

The tasks of the qualification work*:*

− To elucidate the concept of «assessment» in the scientific and pedagogical literature, including its aims, objectives, and functions.

− To identify approaches to developing assessment competence in the professional training of teachers.

− To analyze the theory and practice of forming assessment competence in future primary school teachers within higher education institutions.

− To investigate the current level of assessment competence among prospective primary school teachers.

− To develop pedagogical conditions for the formation of assessment competence in future primary school teachers.

The research object is the professional training of future primary school teachers.

The research subject – the pedagogical conditions of the formation of of

assessment competence in future primary school teachers.

AIn the first chapter “Theoretical Foundations for the Formation of Assessment Competence in Future Primary School Teachers,” the concept of "assessment" in scientific and pedagogical literature, its aims, objectives, and functions were examined; approaches to developing assessment competence in teacher professional training were identified; the theory and practice of forming assessment competence in future primary school teachers within higher education institutions were analyzed.

In the second chapter “Methodological Foundations for the Formation of Assessment Competence in Future Primary School Teachers,” the current level of assessment competence among prospective primary school teachers was determined; pedagogical conditions for developing assessment competence in future primary school teachers were proposed.

Keywords: assessment, assessment competence, professional training of future teachers, pedagogical conditions, educational process, primary education.

ЗМІСТ

Вступ……. 8
Розділ 1 Теоретичні засади формування оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкових класів…….. 12
1.1 Поняття «оцінювання» в науково-педагогічній літературі: цілі, завдання та функції……..…… 12
1.2 Підходи до формування оцінювальної компетентності у професійній підготовці вчителя……... 22
1.3 Теорія і практика формування оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкової ланки у закладах вищої освіти …….…….. 31
Розділ 2 Методичні засади формування оцінювальної компетентності майбутніх вчителів початкових класів…….. 36
2.1 Стан сформованості оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкової школи…….…….…….…. 36
2.2 Педагогічні умови формування оцінювальної компетентності майбутніх вчителів початкових класів…….…. 44
Висновки……... 54
Список використаних джерел……. 58
Додатки……. 65

ВСТУП

Оцінювання в сучасній освіті розглядається не лише як процедура визначення рівня засвоєння знань, умінь, навичок та компетентностей учнів згідно встановлених критеріїв. Воно виступає важливим інструментом педагогічного впливу, що забезпечує вчителю можливість відстежувати динаміку навчальних досягнень, коригувати методику викладання та вибудовувати ефективний зворотний зв'язок зі здобувачами освіти. У цих умовах особливої значущості набуває оцінювальна компетентність майбутнього вчителя, оскільки саме вона визначає якість і педагогічну доцільність процесу оцінювання в освітньому середовищі.

У контексті освітньої реформи, що реалізується на засадах Концепції Нової української школи (2016), відбувається переосмислення підходів до контролю та оцінювання успішності молодших школярів, що набувають особистісно-компетентнісного аспекту. Відповідно до Державного стандарту початкової освіти (2019), вимірювання результатів навчання здобувачів освіти відбувається шляхом формувального (відстеження поступу в опановуванні учнем навчального досвіду як основи компетентності та побудова індивідуальної траєкторії розвитку) та підсумкового (співвіднесення навчальних досягнень з обов'язковими результатами навчання, визначеними цим нормативним документом) видів оцінювання [30].

Серед інших нормативно-правових актів, що регулюють здійснення оцінювання освітніх здобутків школярів в українській початковій школі є: Закони України «Про повну загальну середню освіту» (2020), накази МОН України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти» (2021), «Про затвердження типових освітніх програм для 1-2 класів, закладів загальної середньої освіти», «Про затвердження типових освітніх програм для 3-4 класів закладів загальної середньої освіти» (2019) та ін.

Впровадження нових підходів до оцінювання вимагає від закладу вищої педагогічної освіти відповідну професійну підготовку майбутніх учителів, що дозволить їм не лише фіксувати результати, а й аналізувати динаміку розвитку молодшого школяра.

Нормативно-правовою базою підготовки майбутніх учителів початкових класів є Закон України «Про вищу освіту» (2014); Концепція розвитку педагогічної освіти (2018); Стандарти вищої та фахової передвищої педагогічної освіти; Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024) та ін.

Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» від 29 серпня 2024 р. № 1225 [32] до трудової функції «Провадження освітнього процесу» окрім прогностичної та організаційної включено оцінювально-аналітичну компетентність. Вона передбачає здатність педагога до здійснення оцінювання та аналізу результатів навчання учнів, формування спроможності школярів до самооцінювання та взаємооцінювання.

Аналіз вітчизняних і зарубіжних психолого-педагогічних напрацювань засвідчує, що проблема реалізації оцінювання учителем успішності дітей молодшого шкільного віку перебуває в центрі уваги вчених. Багато дослідників з галузі педагогіки, психології висвітлюють різні аспекти організації контролю та оцінюванню знань, такі як: О. Барна, П. Блек, С. Близнюк, Б. Блум, В. Вембер, Д. Гехт, А. Гривко, К. Делікатний, Т. Ільїна, М. Лещенко, В. Мадзігона, Т. Маррей, Р. Марцано, Н. Морзе, В. Паламарчук, Т. Полонська С. Різниченко, Л. Романишина, О. Романовський, П. Сікорський, Дж. Хатті та ін.

Оцінювальна діяльність учителя розглядається в працях А. Алексюка, Л. Артемчук, П. Атаманчука, Н. Бібік, В. Бондаря, І. Булах, Г. Костюка та ін.

Поняття «оцінювальна компетентність», як оцінювальна діяльність і готовність до використання різних способів оцінювання, було предметом вивчення таких педагогів, як Д. Гопкінз, О. Онопрієнко, О. Полякова,

О. Савченко, М. Старостенкова та ін. Зміст, функції та завдання формування й розвитку такої компетентності розглядали О. Бабкова, Т. Бережинська, О. Локшина, Ф. Перрену, О. Погрібна, В. Полонський, О. Пометун, Дж. Равен, М. Скрівен та ін.

Незважаючи на різноманітність досліджень проблеми оцінювальної компетентності педагогів, потребує подальшого дослідження питання підготовки майбутніх учителів початкових класів до здійснення оцінювання в освітньому процесі. Таким чином, тема кваліфікаційної роботи магістра «Формування оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкових класів» є актуальною та перспективною.

Мета дослідження полягає в теоретичному аналізі та обґрунтуванні педагогічних умов формування оцінювальної компетентності майбутніх вчителів початкових класів.

Для досягнення мети було поставлено такі завдання:

1. Розкрити поняття «оцінювання» у науково-педагогічній літературі, висвітлити його цілі, завдання та функції.
2. Визначити підходи до формування оцінювальної компетентності в професійній підготовці вчителя.
3. Проаналізувати теорію і практику формування оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкової ланки у закладах вищої освіти.
4. Дослідити стан сформованості оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкової школи.
5. Розробити педагогічні умови формування оцінювальної компетентності майбутніх вчителів початкових класів.

Об’єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування оцінювальної компетентності майбутніх вчителів початкових класів.

Для вирішення поставленої мети та завдань застосовано комплекс методів наукового дослідження. Теоретичні методи: аналіз, порівняння науково-

методичної літератури, нормативно-правових документів; класифікація та узагальнення наукових положень і практичних розробок; емпіричні методи: спостереження, анкетування, тестування, педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етапи).

Теоретичне значення роботи зводиться до систематизації теоретичних аспектів дослідження та визначення педагогічних умов формування оцінювальної компетентності вчителя початкової школи.

Практичне значення отриманих результатів полягає у підготовці методичних рекомендацій щодо впровадження педагогічних умов формування оцінювальної компетентності вчителя початкових класів.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОЦІНЮВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

1.1 Поняття «оцінювання» в науково-педагогічній літературі: цілі, завдання та функції

Оцінювання є різновидом пізнавальної діяльності людини, яка передбачає збір, аналіз, порівняння та інтерпретацію інформації щодо явищ, подій чи результатів на основі визначених критеріїв. У педагогічному контексті – дає оцінку рівня успішності школяра. Результати такого оцінювання окреслюють напрями розвитку освіти та відповідність запитам держави. Вони є підґрунтям для вдосконалення вчителем змісту, прийомів та методів навчання; виявлення учнів, що потребують додаткової підтримки; налагодження співпраці з батьками щодо створення належних умов навчання.

У вітчизняній педагогічній літературі трактування «оцінювання» часто подається через «оцінку», або в цілому ототожнюється з нею. Так, відповідно до українського педагогічного словника, «оцінка – це визначення й вираження в умовних знаках – балах, а також в оцінювальних судженнях учителя ступеня засвоєння учнями знань, умінь та навичок відповідно до вимог шкільних програм, рівня старанності і стану дисципліни» [4, с. 245].

У подальшому тлумачення цих понять стали розмежовувати, надаючи значення оцінюванню як діяльності, результатом якої є оцінка. До прикладу, С. Луців визначає його як «процес встановлення рівня навчальних досягнень школяра в оволодінні змістом предмета відповідно до вимог чинних освітніх програм. Його результатом є педагогічна оцінка, яка відображається в оцінювальних судженнях і висновках учителя вербально або в балах. Виставлення балів обов’язково супроводжується оцінювальними судженнями» [16]. Узагальнюючи підходи Н. Бібік, О. Онопрієнко, О. Савченко

та ін. [38], під оцінюванням розуміємо діагностувальну процедуру, що фіксує освітній поступ в опануванні змісту предмета чи курсу та вимірює якість набуття на певному етапі здобутків – компетентностей, що охоплюють знання, уміння, навички, цінності, розуміння, інші особистісні властивості. Дещо пізніше у власних дослідженнях О. Онопрієнко наголошує, що «оцінювання є частиною процесу навчання і здійснюється на системній основі, що дає можливість молодшим школярам удосконалювати власні досягнення й демонструвати прогрес надалі. Наслідком оцінювання є оцінка» [21, с. 171].

В останніх наукових публікаціях тлумачення оцінювання залишається наближеним до усталених дефініцій попередніх років: «процес спостереження, вимірювання, аналізу й інтерпретації особистісних даних щодо рівня очікуваних результатів навчання, відповідно до вимог освітніх програм і наперед визначених критеріїв, що передбачає визначення оцінок у кількісній і / чи якісній формі» [13].

Отже, наведені міркування дають підстави стверджувати, що оцінювання є невід'ємною складовою освітнього процесу, що передбачає діагностичну процедуру зі встановлення рівня набуття учнями на певному етапі здобутків відповідно до очікуваних результатів та вимог навчальних програм, результатом якої є оцінка – у кількісній та / або якісній формі.

Доцільним у межах нашого дослідження, є розгляд поняття «контрольно-оцінювальна діяльність». В освітньому дискурсі воно має ширший зміст, адже охоплює не лише проведення оцінювання як такого, а й усі операції з контролю, перевірки, аналізу, порівняння, вимірювання досягнень школяра, рефлексії, винесення оцінки, а також коригування навчального плану на основі отриманої інформації. Розширення терміна словом «діяльність» підкреслює, що йдеться про системний, організований процес, який триває протягом уроку та навчального року, а не лише про одиничний акт встановлення оцінки. В свою чергу, «контроль» – виявлення здобутків учня/учениці, зокрема можливих прогалин в опануванні ним змісту освіти та визначення готовності до засвоювання нового матеріалу. Саме тому розгляд функцій контрольно-

оцінюваної діяльності дозволяє глибше зрозуміти її місце у структурі навчання.

Так, у своїх працях О. Онопрієнко виокремлює такі функції контролю й оцінювання навчальних досягнень дітей молодшого шкільного віку, які можуть варіюватися залежно від етапу уроку:

– мотиваційна – позначається на активізації знань та попереднього досвіду школярів, пробудженню інтересу до пізнання нового, зміцненню віри у власні можливості досягти більших результатів, а також на усвідомленні учнями необхідності систематичного контролю за перебігом опанування новим матеріалом;

– нормативно-відповідна – забезпечує відповідність між реальними здобутками молодшого школяра і запланованими навчальною програмою результатами;

– інформаційно-діагностувальна – визначає якість засвоєння актуалізованих знань/умінь, рівень готовності учнів застосувати набутий досвід у нових ситуаціях та виявляє труднощі первинного опанування змісту;

– коригувальна – має на меті запобігти неуспішності школярів шляхом своєчасного виявлення причин недостатнього розуміння ними навчального матеріалу, реагування на такі недоліки освітнього процесу, як коригування власної вчительської діяльності та подальшого навчання учнів;

– прогностична – полягає у визначенні потенціалу молодшого школяра щодо засвоєння поточного змісту освіти на основі попередніх досягнень. Ця функція сприяє дотриманню оптимального темпу навчально-пізнавальної діяльності та рівня складності її змісту, добору доцільних методів і форм навчання, а також орієнтує на передбачення подальшого розвитку дитини;

– навчально-перевірювальна – передбачає проведення школярами самоперевірки після виконання навчальних завдань, що включає в себе самостійний пошук помилки (або неточності), пояснення її природи та виправлення;

– розвивальна – стимулює удосконалення загальнонавчальних умінь

учня/учениці, формування інтелектуальних операцій (аналізу, синтезу, узагальнення, конкретизації та ін.) та розумових процесів (пам'яті, мовлення, уваги та ін.), забезпечує усвідомлення кожним школярем особливостей його власного навчання;

– виховна – виявляється в формуванні самосвідомості, адекватної самооцінки діяльності, ціннісних якостей особистості, а саме: бажання вчитися й наполегливо працювати над собою, самоутвердження і переконання у власних можливостях та потенціалах [21].

Виходячи з вищезазначеного, на наш погляд, контрольно-оцінювальна діяльність є стрижнем освітнього процесу, оскільки вона супроводжує навчання на всіх етапах, є способом налагодження зворотного зв'язку, сприяє формуванню самостійної та мотивованої особистості школяра. Водночас для повного розуміння такої професійної діяльності вчителя, вважаємо за потрібне звернутися до ієрархії понять «контроль» та «оцінювання».

Згідно з аналізом педагогічної літератури, поняття контролю має ширше значення, ніж оцінювання, яке становить лиш частину цього процесу. Влучним є визначення Т. Байбари, що «контроль навчальних результатів учнів – це структурний компонент процесу навчання, який здійснюється на всіх його етапах шляхом перевірки (виявлення і вимірювання) й оцінювання результатів навчання. За його допомогою встановлюються зв'язки між запроєктованими, реалізованими і вихідними рівнями освіти, оцінюються досягнення учнів та виявляються недоліки в їхніх знаннях і уміннях» [21]. Таким чином, перевірка виступає системою дій і операцій, яка є необхідною для виявлення чи вимірювання обсягу, рівня і якостей засвоєних учнями знань, умінь та компетентностей, визначення тенденцій їх розвитку.

Відтак, стає зрозумілим, що контроль включає в себе перевірку, яка передбачає отримання вчителем об'єктивної інформації про здобутки школяра та їх вимірювання. Виходячи з цього, оцінювання займає завершальний етап контролю, у якому результат навчально-пізнавальної діяльності представлений оцінкою.

Концепція Нової української школи висвітила оновлений погляд на оцінювання навчальних досягнень учнів початкової ланки. Впровадження ключової реформи Міністерства освіти і науки України супроводжується переосмисленням змісту навчання на засадах діяльнісного, особистісно-орієнтованого і компетентнісного підходів. Головна мета – створення сприятливого освітнього простору, що ґрунтується на рівності, співпраці та діалозі між усіма учасниками процесу, даватиме учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті. Оскільки зміна української освіти без перегляду підходів до вимірювання успішності молодших школярів неможлива, розглянемо особливості оцінювання в контексті вимог НУШ.

Цінними, на наш погляд, є розроблені О. Онопрієнко характерні ознаки контролю й оцінювання навчальних результатів учнів упродовж неперервних змін в освітній програмі, а саме:

- на відміну від традиційної (знаннєвої) школи, знання, уміння і навички підлягають підсумковому аналізу й кількісному оцінюванню, що здійснюється педагогом;
- рівнева диференціація кожного учня шляхом персонального вимірювання досягнень;
- технологія індивідуалізації навчання вирізняється урахуванням факторів впливу на успішність учня, формуванням адекватної самооцінки дитини стосовно своєї діяльності;
- застосування безбального оцінювання на основі співвіднесення ходу й результату освітньої діяльності з визначеним стандартом;
- посилення мотивації та самостійності, активізація навчально-пізнавальної діяльності шляхом рейтингового підходу, що передбачає перехід до накопичувального та інтегрального оцінювання досягнень з усіх видів діяльності школяра;
- формувальний підхід [22].

Традиційні школи були сфокусовані на вимірювання отриманих результатів навчання, залишаючи без оцінки відповідний процес і ступінь

формування соціальних компетентностей. До того ж, академічні компетентності переважно оцінювались крізь призму кількості помилок без врахування обсягу докладених зусиль, прагнення учня тощо. Натомість, нова модель оцінювання має описовий характер і дозволяє оцінити досягнення та безпосередньо сам процес здобуття знань в умовах компетентнісного підходу [48].

Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти» від 13 липня 2021 р. № 813 [32], оцінювання запропоновано розглядати як процес отримання даних, їх аналіз та визначення суджень про досягнення здобувачів освіти. Акцентуємо вашу увагу на наступних аспектах цього нормативного документа:

- пріоритетними функціями оцінювання є формувальна (відстеження динаміки освітнього поступу школяра, визначення його навчальних потреб задля подальшого спрямування на підвищення ефективності освіти) та діагностувальна (виявлення стану набутих учнями знань, умінь та компетентностей в порівнянні з поставленими цілями, з'ясування причин виникнення утруднень та коригування їх);
- складниками результатів навчання, що підлягають оцінюванню є об'єктивні, що включать в себе знання про предмети і явища, взаємовідношення між ними та уміння застосовувати ці знання тощо, та особистісні – активність, ініціативність, здатність співпрацювати та інші якості та цінності;
- на заміну узагальненого бального оцінювання пропонується використання вербальної або рівневої оцінки, які будуть детальніше розглянуті нижче.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87, вимірювання успішності здобувачів освіти здійснюють шляхом формувального та підсумкового оцінювання.

Так, вчена О. Фідкевич трактує підсумкове оцінювання як «стандартизований вид оцінювання, що спрямований на результат та має на меті визначити рівень сформованості компетентностей учня. Воно передбачає зіставлення досягнень учнів з конкретними очікуваними результатами навчання, визначеними освітньою програмою» [45, с. 8].

Дотичною є думка Д. Ротфорт, О. Гезей та ін., які під поняттям «підсумкове оцінювання» розуміють частину оцінювальної діяльності вчителя, що має на меті забезпечити інформацією всіх учасників навчального процесу для внутрішнього й зовнішнього користування. Ця діяльність передбачає виконання таких завдань: зіставлення рівня успішності учнів з вимогами до обов'язкових результатів у Державному стандарті; сертифікація індивідуальних досягнень школяра; встановлення продуктивності освітніх програм; отримання даних для контролю та звітування [36].

У працях інших дослідників зустрічається термін «завершальне оцінювання», що застосовується з метою узагальнити, підвести підсумки на певних етапах, оцінити якість процесу навчання [27]. Схожий підхід простежується і в методичних рекомендаціях МОН України, де підсумкове оцінювання полягає в зіставленні річних успіхів у навчанні школяра з очікуваними результатами, визначених в освітніх програмах. Його здійснюють наприкінці навчального року шляхом узагальнення отриманих даних діагностувальних робіт, спостережень учителів за поступом учнів та динаміки досягнення того чи іншого результату протягом семестрів. Підсумки фіксують у Свідоцтві навчальних досягнень із використанням позначок або буквених скорочень назв рівнів (В – високий, Д – достатній, С – середній, П – початковий).

З огляду на це, підсумкове оцінювання в Новій українській школі є складовою оцінювальної діяльності вчителя, основною метою якого є співвіднесення набутих компетентностей здобувачами освіти з обов'язковими результатами, визначеними Державним стандартом.

Якщо підсумкове оцінювання характеризується визначенням оцінки

результатів навчання дитини молодшого шкільного віку, то формувальне передбачає підвищення якості перебігу здобуття знань. Аналіз наукових досліджень з теми дає можливість охарактеризувати формувальне оцінювання як індивідуалізований безперервний процес, спрямований на виявлення сильних і слабких сторін учня/учениці, коригування діяльності учнів та педагога, зміну ролі вчителя як єдиного оцінювача та забезпечення зворотного зв'язку. Ціллю формувального оцінювання є не вимірювання успішності молодшого школяра, а її покращення [36].

Слід відзначити, що формувальне оцінювання в світовій педагогіці набуло поширення завдяки дослідженням П. Блека та Д. Вільяма, які довели його позитивний вплив на навчальні досягнення учнів [49]. В українському науковому просторі вагомий внесок у розроблення формувального підходу зробила О. Локшина, яка на основі аналізу європейського досвіду уточнила зміст цього поняття, визначивши його «інтерактивним оцінюванням учнівського прогресу, що дає змогу вчителям визначати потреби школярів, адаптуючи до них процес здобуття освіти» [15, с. 223-224].

Значний вклад в розробку теоретичних та практичних засад формувального оцінювання, обґрунтування його ролі в навчанні учнів початкових класів в умовах НУШ внесли О. Фідкевич та Н. Богданець-Білоскаленко. Науковиці, зазначивши підтримку кожного школяра та створення мотивації здобуття освіти як головної мети, виокремлюють три основні функції формувального оцінювання: формувальна, стимулювальна та мотивувальна. Таким чином, оцінювальна діяльність учителя має бути зосереджена на аналізуванні причин, що призвели до навчальних прогалин, а не лише їх фіксації, а учнівський самоаналіз має передувати оцінці педагога. Істотною ознакою формувального оцінювання є розгляд навчання як участі в практично зорієнтованій діяльності, а контрольно-оціночні процедури – як складова процесу набуття пізнавального досвіду [1].

Підходячи до трактування завдань та засобів реалізації формувального оцінювання, звернемося до праць І. Коркушко, яка вбачає у цьому понятті

коригувальну діяльність вчителя та учня для вдосконалення освітніх результатів. Цінним, на наш погляд, є підхід авторки до упорядкування завдань формувального оцінювання за принципом акроніму: кожна літера слова утворює ключове поняття для визначення окремого завдання.

- Ф – формування позитивного ставлення до школи, бажання вчитися;
- О – оптимальний темп навчання;
- Р – результати здобуття освіти на кожному етапі;
- М – максимально можливі успіхи у навчання;
- У – упевненість у власних можливостях, усвідомлення своїх сильних сторін;
- В – власні помилки не є вироком;
- А – а крок до успіху (через рефлексивне ставлення них);
- Л – любов до оцінок змінюється на спостереження за особистісним розвитком учня;
- Ь – жодних негативних суджень чи критики, оцінюємо не об’єм чи форму виконаної роботи, а досягнення кожної дитини;
- Н – навчальний матеріал, який усвідомлює школяр, має діагностуватися через засоби зворотного зв’язку на кожному етапі навчання;
- Е – ефективність здобуття освіти залежить від правильного оцінювання, якщо реалізовувати всі ті освітні завдання, які зашифровані в слові «формувальне» [10].

Щодо засобів реалізації формувального оцінювання, то така вчительська діяльність у початковій школі здійснюється через: отримання безперервного зворотного зв’язку від учнів, ведення педагогічних спостережень за їх навчальним поступом, залучення дітей до само- та взаємооцінювання, заповнення учнівського портфоліо [42].

Беручи це до уваги, можемо стверджувати, що формувальне оцінювання в умовах Нової української школи полягає в інтерактивному відстеженні індивідуального розвитку кожного учня, ходу опанування ним

компетентностей; побудові зворотного зв'язку; вчасному виявленні освітніх проблеми й запобіганні їх нашарування; формуванні рефлексивного ставлення дитини до власних помилок; сприяє побудові особистісної траєкторії розвитку молодшого школяра та підвищенні навчальної мотивації, самостійності, впевненості у власних силах.

Варто зазначити, що відповідно до методичних рекомендацій МОН України бажаним є здійснення формувального та підсумкового оцінювання вербальним шляхом, що може включати не лише оцінювальне судження про успішність, а й називати рівень засвоєння знань – рівнева оцінка. Вважаємо, що найбільш вичерпно сутність вербального оцінювання характеризує О. Савченко, яка вбачає в ньому: «усну або письмову інформацію про особистісні та освітні досягнення школяра, що підготовлена на основі систематичних спостережень за його навчальною діяльністю, вивчення та аналізу продуктів здобуття освіти, відображених у письмових, творчих роботах, малюнках тощо» [37]. Вербальне оцінювання рекомендовано застосовувати для оцінки особистісних та об'єктивних надбань учня/учениці протягом усього навчання в початковій школі. Натомість, використання рівневої оцінки властиве лише підсумковому оцінюванню об'єктивних досягнень у школярів 3-4 класах за вибором закладу загальної середньої освіти.

Таким чином, вербальне оцінювання не лише фіксує результати опанування знань, умінь, навичок та компетентностей, а й допомагає описати та спланувати оптимальний шлях розвитку кожного школяра, враховуючи його здібності, способи здобуття знань та інші психофізіологічні особливості. Ефективне використання вербальної оцінки вчителем розвиває в учнів навички рефлексії та самостійного об'єктивного оцінювання власної діяльності. Важливою складовою цього процесу є оцінне судження викладача, яке є прикладом для учня/учениці в ході взаємооцінювання та самооцінювання.

Отже, аналіз науково-педагогічної літератури довів, що оцінювання є складовою контрольної діяльності, і передбачає діагностичну процедуру зі встановлення рівня набуття учнями на певному етапі здобутків відповідно до

очікуваних досягнень та вимог освітніх програм, результатом якого є якісна та/або кількісна оцінка. У Новій українській школі оцінювання розглядається як інструмент вимірювання успішності дитини та як засіб навчання. Поєднання в оцінювальній діяльності підсумкового й формувального підходів дозволить скласти об'єктивну картину стану опанованих ключових та предметних компетентностей молодших школярів. Для забезпечення успішного проведення такої діяльності вчителем, її слід розглядати як ключову професійну компетентність педагогів.

1.2 Підходи до формування оцінювальної компетентності у професійній підготовці вчителя

Здійснення оцінювальної діяльності вчителем початкових класів вимагає відповідної професійної підготовки та сформованої оцінювальної компетентності.

Для розкриття феномену «оцінювальна компетентність учителя», доцільно звернутися до змісту понять «оцінювання» і «компетентність». Якщо перше з них було докладно розглянуто у попередньому пункті, то подальший виклад зосередимо на аналізі поняття «компетентність», що є більш змістовно навантаженим, а отже – ключовим.

У науково-педагогічних дослідженнях поряд із численними визначеннями поняття «компетентність» вживаються й близькі за змістом категорії, зокрема «професійна компетентність», «професійна підготовка», «готовність». Так, особливої уваги заслуговує трактування О. Пометун, у якому компетентність – це «інтегрований характер поєднання знань, умінь і навичок, що дозволяють ефективно розв'язувати певні проблеми і завдання в конкретному виді діяльності» [28, с. 18].

М. Мазурок розглядає досліджуване явище як «системну властивість особистості вчителя, цілісну, ієрархічну динамічну структуру особистісних

здатностей (окремих компетенцій), що дає змогу свідомо і творчо визначати та здійснювати професійно-педагогічну (фахову) діяльність, саморозвиток, набувати досвіду, критично оцінювати себе і колег щодо добору змісту, принципів, форм, методів, прийомів і засобів навчання» [17, с. 2]. У цьому контексті професійна компетентність учителя постає як похідна його фахового педагогічного досвіду – системою спеціально необхідних знань, умінь, навичок, особистісних якостей і здатностей, опанованих викладачем у ході практичної педагогічної діяльності [17].

У ході власного аналізу різних визначень поняття «професійна підготовка майбутніх вчителів» О. Буздуган дійшла висновку, що воно являє собою «комплексну, динамічну систему, яка включає процес безперервного формування та розвитку професійних компетенцій, необхідних для провадження педагогічної та інноваційної діяльності, цифрової грамотності, особистісних якостей і здатності до самоосвіти. За такого процесу відбувається становлення педагогів, здатних ефективно працювати в умовах цифрової трансформації освіти, інклюзивного навчання та орієнтованих на особистісний розвиток учнів, формування цінностей та готовність до навчання протягом життя» [2, с. 72-73].

Отже, наведені міркування дають нам змогу стверджувати, що компетентність – це інтегративна характеристика професійних і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь і досвіду достатнього для досягнення цілей відповідної професійної діяльності, зокрема вчительської. У такому випадку його загальнопедагогічні й професійні знання, навички сприятимуть успішному гармонійному розвитку особистості молодшого школяра.

У своїй роботі ми спираємось на кілька наукових трактувань оцінювальної компетентності вчителя. Зокрема, А. Кендюхова визначає її як підготовленість до дій та операцій, які є основою специфічного мислення, оцінних суджень і подальшого саморозвитку особистості як педагога, а саме: виокремлення, порівняння, зіставлення, аналіз, прогнозування, інтерпретація,

обґрунтування, узагальнення, систематизація та оцінні судження [7].

Водночас, С. Павлова стверджує, що оцінювальна компетентність учителя початкових класів являє собою «складну інтегральну професійну якість, що характеризується систематичним, своєчасним, об’єктивним, методично різноманітним визначенням рівня особистих досягнень школяра за виявленими предметними компетентностями відповідно до конкретних цілей та індивідуальних особливостей розвитку пізнавальних здібностей, мовлення, темпу роботи учня тощо зі здійсненням контролювальної, навчальної, діагностичної, виховної функцій оцінювання» [24].

Подібну позицію займає О. Шуневич, який наголошує на інтегральній професійній якості особистості вчителя, що характеризується його здатністю до проведення неупередженого, об’єктивного та доброчесного вимірювання успішності учнів відповідно до конкретних цілей і критеріїв, готовністю аналізувати наслідки свого педагогічного впливу й коригувати власну методику викладання для забезпечення поступу молодшого школяра [47].

З огляду на сучасні трансформації в освіті, підходах щодо оцінювання навчальних досягнень учнів, до вчителя початкових класів висуваються якісно нові вимоги. Організаційні зміни в будь-якій педагогічній діяльності, зокрема оцінювальній, зумовлюють необхідність перегляду усталених тенденцій праці вчителя, його особистісно-професійних можливостей. У зв’язку з цим, у 2024 р. було оновлено професійний стандарт учителя загальної середньої освіти, уточнено його трудові функції та професійні компетентності, що визначають загальні компетентності педагога [32]. Важливо, що серед професійних компетентностей, включених до трудової функції вчителя «Г. Провадження освітнього процесу», окреслено й оцінювально-аналітичну компетентність, яка певною мірою перегукується з досліджуваним поняттям, однак має ширше трактування, оскільки охоплює не лише оцінювання досягнень школярів, а й їх аналіз. Така компетентність передбачає «здатність здійснювати оцінювання результатів навчання здобувачів освіти; здатність аналізувати результати навчання; здатність формувати спроможність в учнів до самооцінювання й

взаємооцінювання результатів навчання учнів» [32, с. 31]. На нашу думку, наведені вище вміння позитивно впливатимуть на організацію навчально-пізнавального процесу, тому їх розвиток є нагальним завданням для змісту національної освіти.

В межах дослідження має сенс охарактеризувати термін «оцінювально-аналітична компетентність», що є більш поширеним у сучасній науково-педагогічній літературі. Українські науковці І. Гайдамашко, Г. Дудчак, Н. Казакова, Н. Сівак, О. Шквир та ін. під оцінювально-аналітичною компетентністю майбутнього вчителя початкових класів висвітлюють неподільність теоретичної та практичної готовності майбутніх фахівців до оцінювання рівня успішності здобуття знань школярами. Автори відмічають, що таке складне індивідуально-психологічне утворення ґрунтується на основі теоретичних знань, практичних умінь і навичок, педагогічного досвіду та особистісно-професійних якостей. Їх інтеграція зумовлює готовність до застосування нових видів і форм оцінювання, методів та прийомів аналізу навчально-пізнавальної діяльності дітей молодшого шкільного віку, забезпечення самооцінювання і взаємооцінювання результатів їхнього навчання [46, с. 60].

Значущим для повного розуміння оцінювально-аналітичної компетентності вважаємо твердження С. Покрови, де явище, що досліджується, постає «інтегральною якістю особистості, що охоплює зусилля й здатність (готовність) реалізувати свій потенціал (знання, вміння, досвід, особисті якості та ін.) для успішної соціалізації та адаптації в професійній сфері» [25, с. 114]. Авторка зауважує, що при визначенні її сформованості слід звертати увагу на ефективність пошуку вчителем інформації, вміння оцінювати та класифікувати її, перетворення отриманих даних на знання, навички комплексного аналізу педагогічних, соціально-педагогічних, культурних процесів та освітнього середовища, а також побудову системи незалежного оцінювання на основі отриманої інформації. У зазначеному підході більше уваги приділено аналітичній складовій оцінювально-аналітичної компетентності вчителя.

З огляду на це, оцінювально-аналітична компетентність розглядається вченими як інтегральна якість особистості, що поєднує теоретичні знання, практичні вміння, педагогічний досвід та особистісно-професійні риси, які необхідні для успішної реалізації професійного потенціалу. Формування такої компетентності в учителя сприятиме його готовності до продуктивного пошуку та аналізу інформації, використання різноманітних методів та форм її оцінювання, організації само- та взаємооцінювання школярів, що є ключовим для ефективного проведення вимірювання освітніх досягнень учня/учениці.

Отже, трактування дослідниками поняття «оцінювальна компетентність», свідчать про багатогранність його розуміння. Однак, більшість авторів наголошують саме на інтегральній професійній якості, що передбачає готовність до оцінювання навчальних результатів учнів. Вона проявляється в систематичному, своєчасному, об’єктивному та методично різноманітному визначенні рівня освітніх досягнень школярів відповідно до індивідуальних особливостей їх розвитку, поставлених цілей та критеріїв; здатності до організації самооцінювання та взаємооцінювання; аналізу наслідків власного педагогічного впливу та корекції методики викладання з мето забезпечення прогресу кожного школяра.

Перед висвітленням підходів до формування оцінювальної компетентності в майбутніх вчителів початкових класів, слід зупинитися на її функціях та компонентах, що забезпечить повніше розкриття сутності досліджуваного феномену.

Виокремлюючи оцінювальну складову з оцінювально-аналітичної компетентності, С. Покрова виявляє наведені нижче функції компетентності:

- ціннісна – передбачає самооцінку та самовдосконалення основними детермінантами якості оцінювальної діяльності;
- мотиваційна – являє собою прагнення до самовдосконалення та саморозвитку;
- рефлексивна – забезпечує аналіз причинно-наслідкових зв’язків;
- комунікативна – виступає в налагодженні зворотного зв’язку та

взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу [25].

Зважаючи на те, що оцінювальна компетентність вчителя є незмінною умовою продуктивної педагогічної діяльності, яка у своїй структурі висвітлює потреби, мотиви, способи дій, знання, уміння й навички їх реалізації, С. Павлова виокремлює три компоненти як: мотиваційний (позитивне ставлення до педагогічної праці, усвідомлення вчителями впливу оцінки на хід розвитку особистості учнів та бажання опанувати методичними знаннями з оцінювальної діяльності задля активізації ініціативи молодших школярів та підвищення якості освітнього процесу), змістовий (цілісне володіння основами нормативних документів та сукупністю педагогічних знань про зміст, функції, критерії, методи здійснення оцінювання тощо) та процесуальний компонент (здатність оцінювати не лише результати, а й перебіг педагогічної роботи, поєднуючи різні його форми та способи) [24].

Особливе місце займають підходи до формування оцінювальної компетентності майбутнього вчителя початкової школи (викладача соціально-педагогічних дисциплін), серед яких С. Куртась визначає системний, діяльнісний, компетентнісний та акмеологічний [12].

Системний підхід дає змогу представити процес формування оцінювальної компетентності комплексно та у взаємозв’язку його складових, безперервно і цілеспрямовано планувати освітню діяльність та добирати доцільні засоби вивчення системних аспектів та процесів в оцінювальній діяльності.

Діяльнісний підхід уможливлює набуття умінь, навичок та досвіду з застосування новітніх методик і технологій оцінювання.

Реалізація компетентнісного підходу ґрунтується на безпосередньому вирішенні завдань у ході формування оцінювальної компетентності, а саме: здобуття досвіду використання оцінювальних дій, прийомів і комплексів; формування професійно важливих особистісних якостей в оцінюванні успішності школярів.

Акмеологічний підхід скерований на вдосконалення та модифікацію

змісту професійної діяльності, індивідуально-професійний розвиток майбутніх викладачів, стимулювання його до постійного самовдосконалення, самореалізації та самоорганізації.

Практична реалізація функцій і підходів потребує дотримання певних методичних принципів, які конкретизують діяльність вчителя початкових класів під час оцінювальної діяльності в умовах Нової української школи. Хочемо звернути вашу увагу на деякі з цих принципів, які розцінюємо як необхідний базис для ефективної підготовки молодого спеціаліста.

Розмаїття аспектів формувального оцінювання обумовлює потребу в аналізі послідовності його організації. На думку О. Фідкевич, діяльність учителя у цьому процесі включає такі дії:

1. Визначення об’єктивних і доступних навчальних цілей та вироблення критеріїв оцінювання успішної діяльності учнів, які обов’язково узгоджуються з ними.
2. Забезпечення ефективної рефлексії учнів.
3. Створення дієвого зворотного зв’язку – двостороннього рівноправного діалогу між учителем і учнем, завдяки якому дитина отримує інформацію про орієнтири свого розвитку.
4. Забезпечення активної участі молодших школярів у процесі навчання.
5. Корегування процесу навчання з метою покращення результатів спільної діяльності учня і вчителя шляхом співставлення з її попередніми результатами [45, с. 12].

Аналізуючи формувальне оцінювання як важливий елемент збору відомостей про рівень опанування знань, умінь і навичок школярів, Л. Кабан вважає необхідним встановлення між всіма учасниками процесу зворотного зв’язку, розглядаючи його провідним методичним принципом оцінювання. Він дозволятиме вчителю скорегувати своє викладання та забезпечити належний прогрес шляхом використання інформації з оцінювання; підтримувати учнів у визнанні та відстеженні власного поступу, плануванні наступних кроків. Виходячи з цього, авторка окреслює певний алгоритм дій щодо діяльності

вчителя під час організації формувального оцінювання, а саме:

1) розробка навчальних цілей, що є об'єктивними та зрозумілими для учнів;

2) створення дієвого зворотного зв'язку;

3) сприяння активній участі учнів у процесі пізнання;

4) ознайомлення школярів із критеріями оцінювання;

5) формування в учнів уміння аналізувати власну діяльність (рефлексія);

6) коригування спільно з учнями підходів до здобуття освіти, враховуючи результати оцінювання [6].

Особливий акцент у рамках впровадження алгоритму формувального оцінювання займають навчальні цілі. В освітньому процесі об'єктом оцінювання виступає діяльність учня, орієнтована на досягнення чітких результатів. Визначення і розробка навчальних цілей є фундаментом усіх видів оцінювання: на ранньому етапі вчитель формулює, інформує та обговорює цілі уроку зі школярами. Оцінювання можливе лише за умови, якщо цілі вимірювані [6]. Для формулювання конкретних очікувань щодо засвоєння навчального матеріалу доцільно застосовувати таксономію Б. Блума, яка розрізняє шість категорій навчальних цілей (а саме: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез і оцінювання) і була нами розглянута у попередніх дослідженнях [50].

При організації оцінювання важливо також встановлювати критерії, які уточнюють очікувані результати та гарантують об'єктивність вимірювання. Не менш значущою є рефлексія, що допомагає учням аналізувати свою діяльність, відстежувати прогрес і коригувати методи навчання. Ці елементи разом формують ефективну основу для формувального оцінювання.

Не менш значущим у підготовці майбутніх педагогів постає підсумкове оцінювання та виважений вибір інструментів його здійснення. На думку українських учених І. Булах, М. Мруги та ін., вчителю необхідно узгоджувати вибір того чи іншого методу вимірювання з такими критеріями для дотримання

продуктивного підсумкового оцінювання:

1) валідність – відповідність одержаних досягнень цілям і вимогам контролю;

2) надійність – визначення ступеня стійкості результатів та незалежності їх від випадкових чинників шляхом співставлення отриманих даних про здобуті знання школярів при повторному використанні інструмента вимірювання;

3) об’єктивність – вказує на ступінь зменшення впливу суб’єктних чинників, що досягається через стандартизації умов оцінювання та об’єктивності обробки даних;

4) точність – вказує на мінімальну або систематичну похибку, з якою можна провести вимірювання означеним методом [3, с. 13].

Отже, аналіз наукових джерел та публікацій доводить, що формування оцінювальної компетентності майбутнього вчителя полягає в опануванні інтегральної професійної якості, яка включає здатність систематично, об’єктивно, своєчасно та ефективно оцінювати результати навчання дітей молодшого шкільного віку. Ця компетентність поєднує низку елементів і вимог, які визначаються як особистісними характеристиками педагога, так і його професійними знаннями та вміннями. Її формування через цілеспрямоване планування освітньої діяльності та використання новітніх методик і технологій оцінювання передбачає набуття умінь, навичок та досвіду з застосування оцінювальних дій, прийомів і комплексів, а також вдосконалення професійно важливих особистісних якостей викладачів. Така компетентність дозволить вимірювати рівень опанування знаннями, уміннями і навичками учня/учениці, виходячи з індивідуальних здібностей та освітніх потреб, творчо підходити до вибору інструментів оцінювання, створювати умови для гармонійного розвитку особистості молодшого школяра.

1.3 Теорія і практика формування оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкової ланки у закладах вищої освіти

Аналізуючи сутність і підходи до формування оцінювальної компетентності майбутніх учителів, слід звернутися до перегляду реалізації цього процесу безпосередньо в закладах вищої освіти. Адже саме освітні програми, навчальні дисципліни та методичне забезпечення визначають фактичні умови формування у здобувачів освіти необхідних знань і вмінь.

Нормативно-правовою базою підготовки майбутніх учителів початкових класів є Закон України «Про освіту» (2017); Закон України «Про вищу освіту» (2014); Концепція розвитку педагогічної освіти (2018); Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024); Стандарти вищої та фахової передвищої педагогічної освіти; Освітньо-професійні програми за спеціальністю 013 Початкова освіта, затверджені ЗВО тощо.

Питання професійної підготовки вчителя початкової школи відображені в наукових працях таких дослідників, як: Н. Бібік, Л. Коваль, О. Комар, Л. Лукянова, Н. Морзе, Н. Ничкало, Т. Олійник, О. Пометун, О. Савченко, Л. Хомич.

Вчені підкреслюють, що стратегічними орієнтирами підготовки майбутнього фахівця в умовах реформування освіти є модернізація її змісту; упровадження інноваційних методів, посилення науково-дослідного складника професійної діяльності тощо. Сучасний педагог має володіти компетентністю реалізації нового Державного стандарту початкової освіти, поділяти ідеї дитиноцентризму, гуманізації навчання та бути готовим до застосовування особистісно-орієнтованого підходу в освітньому процесі молодших школярів тощо [44].

Проаналізуємо положення чинних стандартів професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. У стандарті фахової передвищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта визначено спеціальну компетентність «здатність до проведення формувального та підсумкового оцінювання

навчальних досягнень учнів» [41]. Натомість, у стандарті вищої освіти для першого (бакалаврського) рівня акцентується на більш ширшому трактуванні: «здатності до різних видів оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової освіти на засадах компетентнісного підходу» та відповідних програмних результатів навчання, а саме: «використання в освітній практиці різних прийомів формувального, поточного і підсумкового оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової освіти, прийомів диференційованого оцінювання дітей з особливими освітніми потребами» [39]. Це свідчить про поглиблення методичної складової підготовки майбутнього педагога, який має володіти не лише базовими навичками оцінювання, а й розумінням його інклюзивного та компетентнісного виміру. В свою чергу, в стандарті вищої освіти магістерського рівня, на жаль, не невизначено окремої спеціальної компетентності, що прямо стосується оцінювання навчальних досягнень учнів. Водночас серед програмних результатів навчання зазначено здатність «об'єктивно оцінювати результати діяльності учнів та колективів у сфері початкової освіти, проводити педагогічну експертизу, здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності» [40]. На наш погляд, таке трактування зміщує акцент на аналітико-рефлексивну складову професійної компетентності вчителя, що відповідає другому (магістерському) рівню вищої освіти, орієнтованого на розвиток дослідницьких і проєктних умінь.

Розглянемо освітньо-професійні програми (ОПП) бакалаврського рівня і відповідні робочі програми (РП) навчальних дисциплін, з метою визначення змісту підготовки до здійснення оцінювальної діяльності вчителем (РП взято із сайту НАЗЯВО https://public.naqa.gov.ua).

Переважна частина проаналізованих освітньо-професійних програм (ОПП) першого (бакалаврського) рівня не містять окремої навчальної дисципліни, спрямованої на формування оцінювальної компетентності. Тематика, що стосується питань оцінювання представлена фрагментарно під час практичної підготовки (навчальних та виробничих практик), у межах дисциплін «Педагогіка», «Дидактика», «Теорія та методика виховної роботи»

та більшості методик навчання освітніх галузей у початковій школі тощо. Це свідчить про недостатню увагу до формування означеної компетентності у змісті фахової підготовки.

Згідно з матрицями відповідності програмних компетентностей компонентам освітньої програми та матрицями відповідності програмних результатів навчання відповідним компонентам більшості ОПП, спеціальна компетентність «Здатність до різних видів оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової освіти на засадах компетентнісного підходу» (СК-9) та програмний результат «Використовувати в освітній практиці різні прийоми формувального, поточного і підсумкового оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової освіти, прийоми диференційованого оцінювання дітей з особливими освітніми потребами» (ПР-10) передбачені у 11-18 обов'язкових компонентах (ОК). Проте, у тексті ОПП Приватного закладу вищої освіти «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика» заявлено додатковий ПР «Здійснювати моніторинг якості навчальних досягнень учнів з певної теми; здійснювати контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів відповідно до сучасних вимог та критеріїв оцінювання», однак він не внесений до матриць відповідності.

Наводимо нижче результати аналізу робочих програм обов'язкових компонентів вищих навчальних закладів України з метою виокремлення тем, що стосуються вивчення основ оцінювання. Так, Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини пропонує:

- Контроль навчальних досягнень учнів (ОК Педагогіка);
- Контроль та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів (ОК Дидактика);
- Технологія оцінювання результатів інклюзивного навчання. (ОК Основи інклюзивної освіти у початковій школі);
- Оцінка виховних результатів: методи та показники (ОК Методика виховної роботи);
- Методика поетапної підготовки до усного та писемного переказу

творів. Норми оцінювання переказів навчального характеру (ОК Методика навчання мовно-літературної освітньої галузі);

− Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи у процесі засвоєння змісту природничої, громадянської та історичної освітніх галузей (ОК Методика навчання природничої, громадянської та історичної освітніх галузей);

− Урок образотворчого мистецтва у початкових класах. Контроль та оцінка навчальної діяльності учнів на уроці образотворчого мистецтва (ОК Методика навчання мистецької освітньої галузі).

В свою чергу, у Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії ім. Тараса Шевченка розглядаються такі теми:

− Контроль за навчально-пізнавальною діяльністю учнів (ОК Педагогіка);

− Контроль та оцінка результатів навчання (ОК Педагогіка початкової освіти);

− Оцінювання навчальних досягнень учнів у контексті їх вікового та індивідуального розвитку (ОК Дидактика);

− Порядок ведення, перевірки зошитів та оцінювання сформованості графічних, технічних навичок письма (ОК Методика навчання освітньої галузі «мови і літератури»).

Питання оцінювання навчальних досягнень молодших школярів переважно піднімаються в межах тематичних планів Методик навчання освітніх галузей. Незалежно від університету чи конкретної назви дисципліни, у робочих програмах простежуються подібні аспекти, зокрема:

− Специфіка оцінювання навчальних досягнень учнів в 1-4 класах: критерії та рівні.

− Формувальне оцінювання. Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів.

− Перевірка, оцінювання мовленнєвих умінь і навичок першокласників (аудіювання, говоріння, читання, письмо).

- Норми оцінювання результатів списування, диктанту.
- Питання оцінювання навчальних досягнень учнів на уроках з математики тощо.

Таким чином, серед обов'язкових дисциплін в більшості ЗВО відсутня окрема дисципліна пов'язана з вивченням реалізації оцінювання успішності школярів. Питання оцінювання частіше піднімаються в межах вивчення методик навчання освітніх галузей, дисциплін «Педагогіка» та «Дидактика», а в контексті вивчення інших фахових дисциплін означена проблема вивчається частково.

Отже, здійснення оцінювання результатів учнів у сучасній початковій школі передбачає серйозну увагу до цього явища з боку ЗВО, які готують відповідних фахівців, оскільки тільки систематична та цілеспрямована робота з підготовки майбутніх педагогів допоможе їм опанувати цю компетентність. Разом з тим в проаналізованих освітньо-професійних програмах підготовки майбутніх учителів початкових класів та відповідних робочих програмах фахових дисциплін простежується несистемне, поверхове формування оцінювальної компетентності, що зумовлює більш детальне вивчення стану відповідної готовності, визначення й обґрунтування методичних засад формування готовності майбутніх учителів початкових класів до здійснення оцінювальної діяльності в освітньому процесі.

РОЗДІЛ 2
МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОЦІНЮВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

2.1 Стан сформованості оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкової школи

Як зазначено в параграфі 1.2., сформованість оцінювальної компетентності майбутнього вчителя ми тлумачимо як опанування інтегральної професійної якості, що проявляється у систематичному, своєчасному, об'єктивному та методично різноманітному визначенні рівня освітніх досягнень школярів.

Теоретичний аналіз літератури показав, що в процесі підготовки майбутнього педагога до здійснення оцінювальної діяльності потрібно сформувати:

- позитивне ставлення до оцінювання, усвідомлення його цінності для розвитку учня;
- систему знань про основні види, інструменти оцінювання, їх методичні принципи;
- навички та вміння застосовувати ці знання в практичній діяльності;
- особистісно-професійні якості, які необхідні для організації оцінювальної діяльності: відповідальність, спостережливість, критичне мислення, комунікативні навички, здатність до інноваційного підходу і творчого вирішення проблем тощо.

Метою експерименту є визначення рівнів сформованості оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкових класів та обґрунтування педагогічних умов її ефективного формування.

Дослідження стану сформованості оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкової школи проводилось у відповідності до

окресленої процедури та складалося з наступних етапів:

− констатувальний етап (травень 2025 року): здійснювався збір та обробка первинних даних щодо рівнів сформованості оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкових класів;

− формувальний етап (вересень 2025 – листопад 2025 року): впроваджувалася експериментальна програма.

Пропонуємо стан сформованості оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкової школи визначати за такими критеріями та показниками:

1. Особистісно-ціннісний критерій, що включає позитивне ставлення до оцінювальної діяльності; усвідомлення її педагогічної цінності; наявність внутрішньої мотивації до оцінювання; впевненість у власних педагогічних здібностях; прагнення до вдосконалення відповідних професійних знань, умінь і навичок.

2. Когнітивний критерій, який визначає володіння системою теоретичних засад оцінювання, його видів (формувальне, підсумкове тощо), функцій та принципів; знання нормативно-правових документів і методичних рекомендацій НУШ; обізнаність щодо методів та інструментів вимірювання знань учнів; усвідомлення важливості коректного встановлення критеріїв оцінювання та ролі рефлексії.

3. Діяльнісний критерій характеризує рівень практичних умінь і навичок з організації та системного проведення оцінювання; добір й застосування методів, технологій та інструментів вимірювання успішності, зокрема самооцінювання і взаємооцінювання; визначення зрозумілих учням цілей та критеріїв; організацію взаємодії між усіма учасниками навчального процесу; аналіз та рефлексію результатів оцінювання задля корегування подальшого ходу навчання.

Характеристику окреслених критеріїв і показників було покладено в основу опису трьох рівнів сформованості (високого, середнього та початкового) оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Так, високий рівень сформованості у здобувачів характеризується

вираженим позитивним ставленням до оцінювання; глибоким усвідомленням його педагогічної цінності; стійкою внутрішньою мотивацією та впевненістю у власних здібностях; сталим прагненням до удосконалення професійних знань, умінь і навичок; ґрунтовним володінням системою теоретичних засад оцінювання, його видів, функцій та принципів; вичерпним розумінням нормативно-правових документів і методичних рекомендацій НУШ; усебічною обізнаністю щодо методів та інструментів оцінювання; чітким усвідомленням важливості коректного встановлення критеріїв та ролі рефлексії; наявністю практичних умінь і навичок з організації та системного проведення оцінювання; умінням доцільно добирати й застосовувати методи, технології та інструменти вимірювання знань, зокрема самооцінювання і взаємооцінювання; визначенням зрозумілих учням цілей та критеріїв; здатністю організації взаємодії між всіма учасниками освітнього процесу; глибоким аналізом та рефлексією результатів оцінювання задля корегування подальшого ходу навчання.

Середній рівень вирізняється нейтральним ставленням та ситуативною мотивацією до оцінювання; частковою впевненістю у власних здібностях; не значним прагненням до самовдосконалення; помірним володінням системою теоретичних засад оцінювання, нормативно-правових документів і методичних рекомендацій НУШ; оптимальною обізнаністю щодо методів та інструментів оцінювання, зокрема самооцінювання і взаємооцінювання; усвідомленням значення встановлення критеріїв оцінювання та проведення рефлексії; наявністю практичних умінь з організації та проведення оцінювання; вмінням добирати й застосовувати методи, технології та інструменти оцінювання; задовільним визначенням цілей та критеріїв; організацією взаємодії між всіма учасниками навчального процесу; достатнім аналізом та рефлексією результатів оцінювання.

На початковому рівні студент/студентка має слабо виражене чи негативне ставлення до оцінювання; відсутнє усвідомлення його педагогічної цінності, внутрішньої мотивації та впевненості у власних здібностях; низьке, або

відсутнє прагнення до самовдосконалення; слабко володіє системою теоретичних засад оцінювання, положеннями нормативно-правових документів; низьку обізнаність щодо методів та інструментів вимірювання знань учнів; недостатнє усвідомлення коректного встановлення критеріїв оцінювання та проведення рефлексії; незначні уміння з організації, проведення та добору інструментів оцінювання; поверхневе, або відсутнє визначення цілей та критеріїв; потрібна допомога в організації взаємодії між всіма учасниками навчального процесу; фрагментарний аналіз та рефлексія результатів оцінювання.

Для встановлення рівня сформованості оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкових класів було дібрано відповідний діагностичний інструментарій, а саме:

- Методика «Мотивація професійної діяльності» (К. Замфіра у модифікації А. Реана) (додаток А);
- Діагностика спрямованості на здобуття знань у сфері оцінювання досягнень молодших школярів (С. Покрова) [26];
- Методика діагностування ціннісного ставлення до оцінювальної діяльності (Л. Павлюченко у модифікації С. Покрови) [26];
- Тест «Оцінювання і оцінювальна діяльність вчителя початкових класів» (С. Покрова) [26];
- «Діагностична анкета молодого спеціаліста з визначення стану методичної підготовки» (О. Шмотолоха, що була модифікована нами) (додаток Б);
- спостереження під час навчальної та виробничої педагогічної практики.

Розглянемо зазначений діагностичний інструментарій та інтерпретацію результатів більш детально.

Методика «Мотивація професійної діяльності» (К. Замфіра у модифікації А. Реана), в основу якої покладена концепція внутрішньої і зовнішньої мотивації, відповідно, призначена для визначення мотивації професійної

діяльності загалом та для діагностики мотивації педагогічної діяльності зокрема. У шкалі мотивів професійної діяльності досліджувані мають самооцінити значущість мотивів професійної діяльності, а саме:

- грошовий заробіток;
- бажання кар'єрного зростання, просування по роботі;
- прагнення уникнути критики з боку керівників або колег;
- бажання оминути можливі покарання або неприємності;
- потреба в досягненні соціального престижу і поваги тих, хто навколо;
- задоволення від самого процесу і результатів праці;
- можливість повнішої самореалізації саме в цій діяльності.

П'ятибальна шкала оцінювання має таку градацію: виявлення мотивів у дуже великій мірі / в достатньо великій / в невеликій, але й не малій/ достатньо незначній / в дуже незначній.

Інтерпретація даних дозволяє визначити показники внутрішньої, зовнішньої позитивної і зовнішньої негативної мотивації, що відповідає вимірюванню за особистісно-ціннісним критерієм нашого експерименту.

Діагностика спрямованості на здобуття знань у сфері оцінювання досягнень молодших школярів, авторкою якої є С. Покрова, зосереджена на вимірюванні рівня готовності майбутніх вчителів початкових класів до цілеспрямованого саморозвитку в галузі оцінювання. Так, у ході аналізу відповідей на запитання анкети з'ясовується ступінь впевненості у власних педагогічних здібностях та прагнення до удосконалення необхідних професійних знань, умінь і навичок. Отже, в ході заповнення бланка здобувачі послідовно ознайомлюються з 17 твердженнями, що стосуються їх професійних намірів та ставлення до процесу оцінювання. Для кожного твердження респондент обирає один із чотирьох варіантів відповіді: «правильно», «мабуть правильно», «мабуть неправильно», «неправильно».

У процесі опрацювання результатів відповіді зводяться до ключа, який дає змогу визначити три рівні сформованості ціннісного ставлення до

оцінювальної діяльності: високий, середній і низький.

Доповнює уявлення про ставлення до оцінювальної діяльності та усвідомлення студентами її педагогічної цінності методика діагностування ціннісного ставлення до оцінювальної діяльності (Л. Павлюченко у модифікації С. Покрови). Опитувальник містить 17 запитань закритого типу з вибором однієї відповіді, які спрямовані на виявлення глибини усвідомлення ролі оцінювання в освітньому процесі. Методика дозволяє визначити особистісно-ціннісний критерій у цілому та дає можливість опосередковано виявити показники когнітивного (запитання № 7-13, 16) та діяльнісного (запитання № 17) критеріїв. Шляхом зіставлення відповідей респондентів із запропонованим ключем до методики здійснюється підрахунок набраних балів, що дозволяють встановити рівні, відповідні попередній методиці.

Переходячи до діагностування показників когнітивного критерії, на наш погляд, доречно застосувати тест С. Покрови «Оцінювання і оцінювальна діяльність вчителя початкових класів» [26]. За його допомоги можна визначити чи має студент/студентка високий рівень обізнаності в питаннях педагогічного оцінювання, чи володіє такими знаннями частково, або демонструє недостатнє розуміння сутності й функцій оцінювальної діяльності. Відповіді на запропоновані питання тесту дають змогу встановити рівень сформованості теоретичних уявлень про формувальне та підсумкове оцінювання, володіння методами та інструментами контролю. А такі запитання, що розміщені нижче, дозволяють додатково окреслити орієнтацію на сучасні підходи, повноту розуміння сутності оцінювання та його здійснення, актуальні запити студентів щодо підвищення власної оцінювальної компетентності:

- Назвіть форми організації оцінювальної діяльності, найбільш прийнятні в умовах Нової української школи.
- Назвіть функції оцінювання, які Ви реалізуєте в освітньому процесі.
- Чи є обов’язковим в навчальній діяльності формування в молодших школярів оцінювальної самостійності?
- Чи потрібні були, на Вашу думку, зміни в системі оцінювання, які

відбулися із запровадженням Концепції «Нова українська школа»?

− Сформулюйте найбільш актуальну для Вас тему самоосвіти з окресленої проблеми.

Тест містить ключ до відповідей, шляхом зіставлення яких з вибраними студентами варіантів можна визначити три рівні – високий, середній і низький. Методика дозволяє з'ясувати не лише правильність теоретичних знань, а й встановити загальну готовність здобувача освіти до здійснення оцінювальної діяльності в початковій школі.

Модифікована нами діагностична анкета молодого спеціаліста з визначення стану методичної підготовки О. Шмотолоха містить твердження, які дозволяють виявити рівень сформованості особистісно-ціннісного, когнітивного та діяльнісного показників. Цінність такої анкети, на наш погляд, полягає в означенні ступеню володіння майбутніми вчителями початкової школи ключовими методичними вміннями, що безпосередньо пов'язані з якісним здійсненням оцінювальної діяльності. Вона містить 30 аспектів професійної діяльності, які респондент оцінює за шкалою від 1 до 10. Такі питання, як підбір діагностичного матеріалу, встановлення зворотного зв'язку, використання інструментів само- та взаємооцінювання, встановлення критеріїв та дотримання такту при виставленні оцінок дають змогу цілісно діагностувати рівень сформованості оцінювальної компетентності у студентів, проаналізувати, наскільки майбутні педагоги здатні усвідомлено організовувати власну оцінювальну діяльність. До того, аналіз відповідей уможливлює виявлення прогалин у методичних знаннях та вміннях учителя та визначення напрямів його подальшого професійного зростання.

Під час проходження педагогічних виробничих та навчальних практик під час здобуття освіти в Запорізькому національному університеті було здійснено аналіз оцінювальної діяльності студентів. Оскільки протягом навчання на бакалаврському рівні здобуття вищої освіти у ЗНУ приділялось недостатньо уваги питанням оцінювання, зокрема розуміння його теоретичних основ, формування системи критеріїв, доцільного добору та розроблення інструментів

оцінювання, у студентів під час практик виникали певні труднощі. Цілеспрямованих завдань щодо визначення критеріїв оцінювання не було, тому більшість практикантів їх не формулювали перед початком заняття. З іншого боку, здобувачі протягом уроків звертали увагу на типові помилки учнів, пояснювали їх, надавали вербальну оцінку виконаним домашнім завданням школярів у системі Classroom, що є ознаками формувального підходу. Можливості здійснення підсумкового оцінювання не передбачалось, натомість усі студенти проводили рефлексивні види самооцінювання наприкінці уроків, що орієнтовані здебільшого на визначення рівня розуміння матеріалу та емоційного стану учнів.

Запропонований діагностичний інструментарій на констатувальному етапі педагогічного експерименту, було застосовано до студентів 3 та 4 курсів (17 та 15 осіб) Запорізького національного університету (денної та заочної форми здобуття освіти), а також 10 здобувачів четвертого курсу Економіко-правничого фахового коледжу ЗНУ. Відповідно мета цього етапу: визначити вихідний рівень сформованості у майбутніх учителів початкової освіти оцінювальної компетентності.

Таким чином, дібраний діагностичний інструментарій дозволив констатувати переважно середній та низький рівні сформованості оцінювальної компетентності у майбутніх учителів початкових класів, що представлено у таблиці 2.1.

Аналіз анкет, методик, тестів та даних спостережень респондентів дозволив визначити такі недоліки та проблеми:

- нестійка зацікавленість здобувачів в оволодінні теорією та практикою застосування оцінювання;
- недостатня орієнтація студентів на свідоме та системне здійснення оцінювальної діяльності;
- низька або відсутня внутрішня мотивація;
- фрагментарне розуміння значущості, сутності та змісту оцінювання навчальних результатів учнів;

– поверхові знання видів, способів, функцій та принципів оцінювання, їх методологічних засад;

– несформоване вміння самостійного визначення цілей та критеріїв оцінювання.

Таблиця 2.1 – Рівень сформованості оцінювальної компетентності у майбутніх учителів початкових класів

Курс навчання / Рівень	Високий	Середній	Низький
3 курс	3 (16,7%)	10 (55,5%)	5 (27,8%)
4 курс	2 (11,8%)	8 (47,1%)	7 (41,1%)
4 курс (ЕПФК)	1 (10,0%)	5 (50,0%)	4 (40,0%)
Всього	6 (13,3%)	23 (51,1%)	16 (35,6%)

Означені проблеми потребують перегляду змісту фахової підготовки та підходів до викладання у закладі вищої освіти з метою підвищення рівня сформованості оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

2.2 Педагогічні умови формування оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкових класів

Проаналізувавши та узагальнивши результати констатувального етапу поданого емпіричного дослідження з визначення стану сформованості рівня оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкової школи, ми здійснили формувальний етап. Його сутність полягала в створенні для здобувачів освіти педагогічних умов, які б сприяли підвищенню рівня сформованості оцінювальної компетентності.

Загалом, педагогічні умови – це сукупність об’єктивних і суб’єктивних можливостей, форм, методів і педагогічних прийомів, спрямованих на створення середовища стимулювання професійного розвитку вчителя [9, с. 8].

Під педагогічними умовами формування оцінювальної компетентності майбутнього викладача О. Курок та С. Куртась розуміють «систему освітніх заходів, які забезпечують високу ефективність та результативність процесу формування у студентів усіх складників готовності до здійснення оцінювальної діяльності» [11, с. 6].

У контексті тематики нашого дослідження, педагогічні умови трактуємо як спеціально організоване середовище в закладі вищої освіти, в якому проводиться цілеспрямована робота по формуванню в майбутніх учителів оцінювальної компетентності. Такими умовами ми визначаємо:

1. Формування ціннісного ставлення вчителів початкових класів до оцінювальної діяльності.
2. Збагачення змісту підготовки теоретичними знаннями про особливості здійснення оцінювання результатів навчання молодших школярів.
3. Розвиток умінь здійснювати різні види оцінювання (формувальне, підсумкове, само- та взаємооцінювання) під час практичних занять та педагогічної практики.
4. Застосування формувального оцінювання у процесі фахової підготовки викладачами закладу вищої освіти.

Зупинимося на них більш детально.

1. Формування ціннісного ставлення вчителів початкових класів до оцінювальної діяльності.

Важливим чинником успішної освітньої діяльності майбутніх педагогів початкових класів є формування в них ціннісного ставлення до професійної діяльності, зокрема й оцінювальної.

Ціннісне ставлення – це значущий складник внутрішньої будови особистості, який завдяки рефлексії переходить в актуальний стан відтворення набутих знань, умінь і навичок у професійній діяльності [43]. Згідно

педагогічної аксіології: є внутрішньою позицією особистості, що поєднує особистісні та суспільні значення.

Сутність ціннісного ставлення студентів до майбутньої професійної діяльності вчителя полягає в усвідомленні соціальної значущості педагогічної праці, наявності стійких фахових інтересів та прагненні до творчої діяльності. Таке ставлення забезпечує мотивацію та орієнтацію на ключові цінності Нової української школи, зокрема, дитиноцентризм та навчання протягом життя.

Формування ціннісного ставлення до професійної діяльності є багатогранним процесом, що залежить від об'єктивних та суб'єктивних факторів. Перші з них досить складно підлягають змінам, оскільки існують незалежно від нашої свідомості. Серед них такі: престиж професії, ставлення суспільства, професійна мобільність, матеріальна вигода тощо. В свою чергу, суб'єктивні фактори піддаються виховному впливу, який дозволяє отримати позитивні результати. Такими факторами є: інтерес, психологічні особливості (характер та темперамент), можливість пов'язати життя з професією тощо [8].

В контексті нашого дослідження виховний вплив має бути спрямований на формування в студентів спеціальності 013 Початкова освіта позитивного ставлення до оцінювальної діяльності. Передусім це передбачає:

1) сприяння усвідомленню значущості оцінювання для навчання й розвитку молодшого школяра;

2) розвиток стійких професійних інтересів до вимірювання успішності учнів через ознайомлення з сучасними методами оцінювання (включаючи формувальне) та варіювання їх відповідно цілей;

3) розвиток відповідальності, спостережливості, критичного мислення, комунікативних навичок;

4) виховання прагнення до активної творчої праці та здатності до інноваційного підходу;

5) виховання впевненості у власних силах через практику встановлення критеріїв, об'єктивного аналізу результатів оцінювання, встановлення зворотного зв'язку;

6) забезпечення набуття досвіду підтримувального оцінювання;

7) формування внутрішньої мотивації педагога.

Особливу увагу надаємо активному залученню студентів до безперервного розвитку. На наш погляд, це є вагомим для підготовки педагогічних кадрів та має безпосередній вплив на академічні досягнення їх майбутніх учнів. Здобуття освіти у різних форматах навчання (таких як семінари, тренінги та вебінари), доступ до незалежних досліджень, ресурсів та експертної підтримки стимулює обмін досвідом та вивчення нових методів й інструментів оцінювання.

Викладачі мають переконати майбутніх учителів початкових класів в тому, що оцінювання в умовах Нової української школи ґрунтується на особистісно-орієнтованому та компетентнісному підходах. Виходячи з цього, є важливим застосування формувального підходу, що є рушієм відстеження особистісного розвитку дитини та дозволяє вибудовувати індивідуальну траєкторію її розвитку. Формувальне оцінювання розвиває компетентності молодших школярів, підвищує мотивацію та формує навички самостійності через зворотний зв’язок та саморефлексію.

Отже, ціннісне ставлення до оцінювальної компетентності залучатиме педагога виявляти активність в опановуванні відповідною професійною компетентністю. Таким чином, забезпечення усвідомлення здобувачами об’єктивної та суб’єктивної значущості оцінювальної діяльності, сприятиме покращенню знань, умінь і навичок учителів.

2. Збагачення змісту підготовки теоретичними знаннями про особливості здійснення оцінювання результатів навчання молодших школярів.

Для формування оцінювальної компетентності та забезпечення відповідної готовності до її застосування здобувачами освіти необхідно збагатити зміст підготовки теоретичними знаннями про особливості здійснення оцінювання успішності учнів.

Цю умову можна реалізувати двома шляхами:

1) вивчення відповідних тем у межах фахових дисциплінах;

2) введення обов’язкової або вибіркової дисципліни, під час якої будуть розглядатися особливості вимірювання досягнень дітей в початковій освіті.

Незалежно від того, який варіант буде обрано в освітньо-професійній програмі, викладачі мають сприяти формуванню у студентів знань і вмінь оцінювати навчальні результати учнів, розкрити особливості методів та інструментів різних видів оцінювання.

Фахові дисципліни, які сприятимуть реалізації цієї умови визначено такі:

- Педагогіка / Загальна педагогіка;
- Дидактика / Дидактика початкової освіти;
- Методика навчання математичної освітньої галузі;
- Методика навчання мовно-літературної освітньої галузі
- Методика викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (або окремі методики, якщо вони є в навчальному плані ОПП конкретного ЗВО: методика викладання природничої, соціальної та здоров’язбережувальної, громадянської та історичної освітніх галузей) та ін.

Окрема дисципліна (обов’язкова чи вибіркова) може мати такі варіанти назв:

- Теорія та методика педагогічного оцінювання
- Оцінювання навчальних результатів молодших школярів
- Оцінювання результатів учнів в межах компетентнісного навчання та ін.

В межах окремої дисципліни або в межах тем фахових дисциплін рекомендуємо розглянути такі теми:

- Сутність, структура та функції оцінювання у початковій школі.
- Нормативно-правові засади оцінювання навчальних результатів молодших школярів.
- Види оцінювання (формувальне та підсумкове) та їх роль у навчальному процесі.
- Формувальне оцінювання: цілі, технології, стратегії зворотного зв’язку.

- Підсумкове оцінювання. Його особливості, методи та інструменти.
- Оцінювання компетентнісних результатів учнів у контексті інтегрованого навчання.
- Методи і інструменти контролю і оцінювання результатів навчання.
- Системний підхід до оцінювання компетентностей учнів.
- Самооцінювання та взаємооцінювання в освітньому процесі.
- Психолого-педагогічні основи оцінювання: вплив на розвиток учнів.
- Використання цифрових технологій у процесі оцінювання.

Викладачі закладів вищої освіти мають самостійно вивчити та ознайомити студентів із актуальними посібниками з теми оцінювання навчальних досягнень школярів. Наведемо приклади деяких з них:

- Бібік Н. М. Нова українська школа: порадник для вчителя [20];
- Фідкевич О. , Бакуліна В. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа : теорія і практика формувального оцінювання у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти» [45];
- Ларіонова Н., Стрельцова Н. Формувальне оцінювання в освітньому процесі початкової школи [14];
- Онопрієнко О. Інструментарій оцінювання результатів компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів [22];
- Терещенко В., Панченков А., Алгольм М., Лінник О. Мистецтво об’єктивного оцінювання в НУШ. Оцінювання навчальних досягнень учнів з української мови як державної в класах (групах) з навчанням мовами корінних народів і національних меншин на засадах Нової української школи [42];
- Запорожченко Т. Контроль та оцінювання в початковій школі [5].

Наведені вище посібники з оцінювання в НУШ охоплюють принципи контролю та оцінювання результатів навчання, з акцентом на формувальне оцінювання як інструменту для зворотного зв’язку та корекції освітнього процесу. Матеріали включать алгоритми впровадження, техніки само- та взаємооцінювання, рекомендації МОН для 1-4 класів з прикладами по освітніх

галузях.

3. Розвиток умінь здійснювати різні види оцінювання (формувальне, підсумкове, само- та взаємооцінювання) під час практичних занять та педагогічної практики.

Провідною умовою вважаємо розвиток умінь здійснювати оцінювання різних видів у ході здобуття вищої освіти, що має забезпечити накопичення відповідного досвіду, поглибити знання, встановити зв'язки між теорією та практикою, розвинути навички аналізу тощо.

Так, під час практичних занять із фахових дисциплін або в ході викладання окремих навчальних дисциплін з оцінювання, можна запропонувати студентам виконати такі завдання:

- Проаналізуйте зразки учнівських робіт.
- Розробіть критерії оцінювання відповідно навчальному завданню.
- Створіть оцінювальні інструменти.
- Створіть конспект уроку (фрагмент) з блоками оцінювання досягнень учнів.
- Проаналізуйте відеозаписи уроків. Визначте способи оцінювання та проаналізуйте їх ефективність.
- Складіть перелік фраз вербального оцінювання для чотирьох рівнів навчальних досягнень (високий, достатній, середній та початковий).
- Здійсніть оцінювання інтегрованого завдання (проєкту) відповідно до компетентностей, що формувалися в ході його виконання.
- Створіть портфоліо учня.
- Заповніть свідоцтво досягнень молодшого школяра згідно з характеристикою його знань, умінь, навичок та компетентностей та ін.

Закцентуємо увагу на деяких запропонованих завданнях. При постановці завдань здобувачам освіти, що стосуються аналізу зразків учнівських робіт, зокрема й компетентнісних та інтегрованих,, викладачам слід наголосити на визначенні сильних сторін результатів діяльності учнів, виявленні типових помилок, формулюванні конструктивного зворотного зв'язку та оцінюванні

робіт згідно критеріїв. При доборі фраз вербального оцінювання в студентів розвиватиметься професійний стиль комунікації, тому необхідно пояснити обмеження вживання розмовного стилю та слів «молодець», або «неправильно». Завдання, що спрямоване на створення портфоліо молодшого школяра дозволить практично ознайомитися з сутністю та змістом цієї техніки. Особливого розгляду потребують модель портфоліо, критерії його формування, міні-рецензії та план прогресу уявного/реального учня.

Значне місце відведене і розвитку відповідних умінь до само- та взаємооцінювання під час занять. Пропонуємо викладачам регулярно пропонувати студентам аналізувати власні досягнення, обмінюватися зворотним зв'язком з одногрупниками та отримувати конструктивні рекомендації від викладача, що сприятиме не лише розвитку саморегуляції та мотивації, а й кращого розуміння цих видів оцінювання безпосередньо. Прикладами таких інструментів можуть бути шкали самооцінювання, або чек-листи, які гармонійно можуть застосовуватись на аудиторію будь-якого віку. Однак, слід розглянути й універсальні техніки початкової школи, от-як «Світлофор» і «Сигнали рукою», оскільки вони можуть застосовуватися на будь-якому етапі уроку чи іншій освітній ситуації. Варті уваги й інструменти «Індекс-картки для узагальнення або запитань», «Однохвилинне есе» та «Тижневий звіт», які відносять до більш доцільних у використанні після ознайомлення з новим матеріалом чи в кінці вивчення цілої теми. В свою чергу, можливим для застосування в освітньому просторі закладу вищої освіти, вважаємо, інструмент взаємооцінювання «Дві зірки й побажання», в якому треба вказати «зірки», тобто дві сильні сторони, і один момент, що потребує доопрацювання – «побажання».

Ефективне формування оцінювальної компетентності неможливе без проходження педагогічної практики здобувачем/здобувачкою освіти. З огляду на аналіз стану готовності майбутніх учителів до цієї діяльності у пункті 2.1., необхідно переглянути зміст практик, розширивши їх структурними компонентами набуття реального досвіду оцінювання. Пропонуємо такі опції:

1) здійснення оцінювання безпосередньо студентами після проведених уроків, використовуючи різні його форми та інструменти під керівництвом учителя-наставника;

2) обговорення критеріїв оцінювання під час щоденних рефлексивних зустрічей;

3) фіксацію зворотного зв'язку, що є підставами для коригування плану наступних уроків і дає змогу студентові простежити динаміку навчальних досягнень учнів.

Вкрай важливим є залучення вчителя-наставника, який демонструватиме ефективні прийоми оцінювання, інтерпретуватиме результати роботи дітей разом зі студентом, допомагатиме прийняти педагогічні рішення та скоригувати підходи з урахуванням освітніх потреб дітей.

4. Застосування формувального оцінювання в процесі фахової підготовки викладачами закладу вищої освіти.

Запропонована нами умова полягає в застосуванні формувального оцінювання протягом усього освітнього процесу викладачами ЗВО. Інтегруючи його, викладачі створюють для студентів реалістичне освітнє середовище, що відображає професійні ситуації і завдання, в яких майбутні педагоги мають навчитися аналізувати та оцінювати як власну діяльність, так і діяльність учнів.

Задля її досягнення, під час формувального оцінювання рекомендуємо викладачам:

− регулярно надавати студентам чіткий, конструктивний та підтримувальний фідбек;

− створити доброзичливе оцінювальне середовище;

− моделювати оцінювальні ситуації, що показують гуманістичні засади НУШ;

− аналізувати уроки, зосереджуючи уваги на оцінювальний компонент.

Здобувачі повинні «переживати» оцінювання як процес, спрямований на розвиток і підтримку, залучаючись до рефлексії, усного зворотного зв'язку, а

також спостереження та аналізу реальних навчальних ситуацій зосереджуючись на оцінюванні. Цей процес виходить за межі звичайних академічних вправ, формуючи компетентності, які є цінними не лише у професійній діяльності, а й поза нею.

Для майбутніх учителів початкових класів ця умова є особливо важливою: відчувши ефект формувального оцінювання особисто, вони краще усвідомлюють його значення і застосовують відповідні підходи в своїй педагогічній практиці. Накопичений досвід полегшує розвиток професійної компетентності й сприяє формуванню у майбутніх педагогів відповідального, етичного ставлення до оцінювання як інструменту підтримки кожної дитини.

Отже, на нашу думку, підвищенню рівня сформованості оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкових класів сприятиме: ціннісне ставлення студентів до оцінювальної діяльності; збагачений зміст підготовки теоретичними знаннями про особливості здійснення оцінювання результатів навчання молодших школярів; розвинені уміння здійснення різних видів оцінювання (формувального, підсумкового, само- та взаємооцінювання) під час практичних занять та педагогічної практики; застосування формувального оцінювання в процесі фахової підготовки викладачами закладу вищої освіти.

ВИСНОВКИ

Відповідно до завдань кваліфікаційної роботи:

1. Розкрито поняття «оцінювання» у науково-педагогічній літературі, його цілі, завдання та функції.

Оцінювання – складова контрольної діяльності, яка є діагностичною процедурою встановлення рівня набуття школярами на певному етапі здобутків відповідно до очікуваних результатів та вимог навчальних програм, результатом чого є оцінка – у кількісній та / або якісній формі.

Зокрема, розглянуто поняття контрольно-оцінювальної діяльності, що супроводжує навчання на всіх його етапах, є способом налагодження зворотного зв'язку, сприяє формуванню самостійної та мотивованої особистості школяра. З'ясовано, що явище контролю є ширшим за оцінювання, оскільки він включає в себе перевірку (отримання вчителем об'єктивної інформації про здобутки школяра) та вимірювання знань учнів, де оцінювання займає завершальний етап.

У Новій українській школі оцінювання розглядається як інструмент вимірювання успішності дитини та як засіб навчання. Поєднання підсумкового й формувального підходів дозволяє скласти об'єктивну картину стану опанованих ключових та предметних компетентностей молодших школярів.

2. Визначено підходи до формування оцінювальної компетентності у професійній підготовці вчителя.

У кваліфікаційній роботі зазначено, що компетентність – це інтегративна характеристика професійних і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь і досвіду, достатнього для досягнення цілей відповідної професійної діяльності, зокрема вчительської.

Визначено, що «оцінювальна компетентність» є інтегральною професійною якістю, що передбачає готовність до оцінювання навчальних результатів учнів, і проявляється у систематичному, своєчасному, об'єктивному

та методично різноманітному визначення рівня освітніх досягнень школярів відповідно до певних вимог. Зазначено, що вона поєднує низку елементів і вимог, які визначаються як особистісними характеристиками педагога, так і його професійними знаннями та вміннями.

Акцентовано увагу на оцінювально-аналітичній компетентності – інтегральній якості особистості, що поєднує теоретичні знання, практичні вміння, педагогічний досвід та особистісно-професійні риси, які необхідні для успішної реалізації професійного потенціалу.

Визначено функції, підходи та методичні принципи формування оцінювальної компетентності, за якої відбувається набуття умінь, навичок та досвіду застосування оцінювальних дій, прийомів і комплексів, а також вдосконалення професійно важливих особистісних якостей у викладачів.

Доведено, що сформована оцінювальна компетентність дозволить вимірювати рівень опанування компетентностями учнем виходячи з його індивідуальних здібностей та освітніх потреб, творчо підходити до вибору інструментів оцінювання, створювати умови для гармонійного розвитку особистості молодшого школяра.

3. Проаналізовано теорію і практику формування оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкової ланки у закладах вищої освіти.

Окреслено, що здійснення оцінювання результатів учнів у сучасній початковій школі передбачає серйозну увагу до цього явища з боку ЗВО, які готують відповідних фахівців, оскільки тільки систематична та цілеспрямована робота з підготовки майбутніх педагогів допоможе їм опанувати цю компетентність.

Подано узагальнення проаналізованих освітньо-професійних програм (ОПП) 013 Початкова освіта першого (бакалаврського) рівня, за якого переважна їх частина не містять окремої навчальної дисципліни, спрямованої на формування оцінювальної компетентності. Вказано, що тематика, яка стосується питань оцінювання представлена фрагментарно під час практичної підготовки (навчальних та виробничих практик), у межах дисциплін

«Педагогіка», «Дидактика», «Теорія та методика виховної роботи» та більшості методик навчання освітніх галузей у початковій школі тощо, а в межах вивчення інших фахових дисциплін означена проблема вивчається фрагментарно. Заявлено про недостатню увагу до формування означеної компетентності у змісті фахової підготовки.

4. Досліджено стан сформованості оцінювальної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Зокрема, сформованість оцінювальної компетентності майбутнього вчителя тлумачимо як опанування інтегральної професійної якості, що проявляється у систематичному, своєчасному, об'єктивному та методично різноманітному визначенні рівня освітніх досягнень школярів. Подано висновок, що під час підготовки майбутнього педагога до здійснення оцінювальної діяльності потрібно сформувати: позитивне ставлення до оцінювання, усвідомлення його цінності для розвитку учня; систему знань про основні види, інструменти оцінювання, їх методичні принципи; навички та вміння застосовувати ці знання в практичній діяльності; особистісно-професійні якості, які необхідні для організації оцінювальної діяльності: відповідальність, спостережливість, критичне мислення, комунікативні навички, здатність до інноваційного підходу і творчого вирішення проблем та ін.

Виділено особистісно-ціннісний, когнітивний та діяльнісний критерії та відповідні показники сформованості оцінювальної компетентності у майбутнього педагога початкових класів, а також схарактеризовано їх високий, середній та початковий рівні.

Запропоновано діагностичний інструментарій, а саме: методика «Мотивація професійної діяльності»; діагностика спрямованості на здобуття знань у сфері оцінювання досягнень молодших школярів; методика діагностування ціннісного ставлення до оцінювальної діяльності; тест «Оцінювання і оцінювальна діяльність вчителя початкових класів»; діагностична анкета молодого спеціаліста з визначення стану методичної

підготовки; спостереження під час навчальної та виробничої педагогічної практики.

Дібраний діагностичний інструментарій дозволив констатувати переважно середній (51,1%) та низький (35,6%) рівень готовності майбутніх учителів початкових класів до впровадження інтегрованого підходу

5. Розроблено педагогічні умови формування оцінювальної компетентності майбутніх вчителів початкових класів, а саме: формування ціннісного ставлення вчителів початкових класів до оцінювальної діяльності; збагачення змісту підготовки теоретичними знаннями про особливості здійснення оцінювання результатів навчання молодших школярів; розвиток умінь здійснювати різні види оцінювання (формувальне, підсумкове, само- та взаємооцінювання) під час практичних занять та педагогічної практики; застосування формувального оцінювання в процесі фахової підготовки викладачами закладу вищої освіти. Дотримання викладачами закладів вищої освіти запропонованих умов сприятиме підвищенню рівня сформованості в майбутніх учителів початкових класів оцінювальної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богданець-Білоскаленко Н., Фідкевіч О. Формувальне оцінювання у контексті багатомовної освіти. *Український педагогічний журнал.* 2022. № 1. С. 30-39.

2. Буздуган О. Професійна підготовка майбутнього вчителя: теоретичний аспект. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи* : зб. наук. пр. Умань : Візаві, 2025. Вип. 1 (13). 2024. С. 67-75.

3. Булах І. Є., Мруга М. Р. Створюємо якісний тест : навч. посіб. Київ : Майстер-клас, 2006. 160 с.

4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

5. Запорожченко Т. П. Контроль та оцінювання в початковій школі : навч. посіб. Чернігів, 2023, 86 с.

6. Кабан Л. В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів у новій українській школі. *Народна освіта*. 2017. № 1. С. 88-95. URL : https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4471 (дата звернення: 21.07.2025).

7. Кендюхова А. А. Оцінювальна компетентність педагога як основа професійного розвитку. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності :* зб. матер. ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. : (м. Тернопіль, 11-12 квіт. 2019 р.). Тернопіль : СМП «Тайп», 2019. Ч. 1. С. 254-257.

8. Коберник О. М. Формування ціннісного ставлення майбутніх педагогів до професійної діяльності. URL : https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/4858 (дата звернення:04.08.2025).

9. Колодницька О. Д. Стимулювання професійного саморозвитку майбутнього вчителя гуманітарного профілю засобами проектних технологій : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 Хмельницький, 2012. 20 с.

10. Коркушко І. М. Формувальне оцінювання в умовах реалізації Нової

української школи. *Житомирщина педагогічна.* 2021. № 1 (21). URL: https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2021/03/5_Коркушко.pdf (дата звернення: 07.05.2025).

11. Курок О. І., Куртась С. А. Педагогічні умови формування оцінювальної компетентності майбутнього викладача вищої школи. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка* : зб. наук. праць. Серія «Педагогічні науки». 2013. Вип. 22. С. 5-9.

12. Куртась С. А. Оцінювальна компетентність викладача вищої школи : навч. посіб. Суми : РВВ СОІППО, 2012. 100 с.

13. Кучерук О. А., Башманівська Л. А., Шурхно Н. Ф. Сучасні підходи до оцінювання навчальних досягнень учнів ліцеїв : лінгводидактичний аспект. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи.* 2023. № 60. С. 215-228. URL: http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/sciencemeans/article/view/13561. (дата звернення: 20.04.2025).

14. Ларіонова Н. Б., Стрельцова Н. М Формувальне оцінювання в освітньому процесі початкової школи : навч.-метод. посіб. Луган. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти. Харків : Друкарня Мадрид, 2018. 50 с.

15. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу : теорія і практика (друга половина XX – початок XXI ст.) : монографія. 2009. 404 с.

16. Луців С. Оцінювання першокласників на уроках навчання грамоти в умовах впровадження нового змісту початкової освіти. *Рідне слово в етнокультурному вимірі.* Київ, 2017. С. 434-440.

17. Мазурок М. Критерії та показники розвитку професійної компетентності педагогів у процесі підвищення їх кваліфікації. *Нова педагогічна думка.* 2013. № 2. С. 57-60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_2_15 (дата звернення: 12.05.2025).

18. Масол Л. Нова українська школа : методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 1-2 класах на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посібник. Київ : Генеза, 2019. 208 с.

19. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи: Міністерство освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 18.04.2025).

20. Нова українська школа : порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

21. Онопрієнко О. В. Дидактико-методичні засади контролю й оцінювання навчальних досягнень молодших школярів : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2020. 400 с.

22. Онопрієнко О. В. Інструментарій оцінювання результатів компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів : метод. посіб. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 72 с.

23. Онопрієнко О. В. Інструментарій оцінювання результатів компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів : метод. посіб. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 72 с.

24. Павлова С. О. Критеріальна система визначення рівнів сформованості оцінювальної компетентності вчителів початкових класів. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2014. II (17). 35. С. 73-77. URL: https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/02/Pavlov%D0%B0-S.-O.-Criteria-based-system-for-determining-the-levels-of-development-of-assessment-of-competence-of-primary-school-teachers.pdf (дата звернення: 23.06.2025).

25. Покрова С. Оцінювально-аналітична компетентність у структурі професійної діяльності вчителя початкових класів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.* 2022. Вип. 90. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. С. 113–118. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/39284/Pokrova.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 13.07.2025).

26. Покрова С. В. Розвиток оцінювальної компетентності вчителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти : дис. … канд.

пед. наук : 13.00.04 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2021. 323 с.

27. Полонська Т. Оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи з іноземних мов у контексті компетентнісного підходу. *Проблеми сучасного підручника.* 2019. № 22. С. 224-237.

28. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи.* Київ : К.І.С., 2004. С. 16-33.

29. Про вищу освіту : Закон України № 1556-VII, поточна редакція від 21.04.2021. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення: 21.05.2025).

30. Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти: Постанова Кабінету міністрів України від 24.07.2019 р. № 688. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text (дата звернення: 08.02.2025).

31. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 16.07.2018 р. № 776. URL :https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti (дата звернення: 15.06.2025).

32. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.07.2021 р. № 813. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0813729-21#Text (дата звернення: 12.12.2025).

33. Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 р. №1225. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity (дата звернення: 09.04.2025).

34. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 16.03.2025).

35. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20 (дата звернення: 01.11.2025).

36. Ротфорт Д. В. Гезей О. М. Нова українська школа: теорія і практика формувального оцінювання у 3–4 класах закладів загальної середньої освіти : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Л. Д. Покроєвої. Харків : Ранок, 2021. 144 с.

37. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підр. для студ. пед. фак. Київ : Генеза, 2002. 116 с.

38. Савченко О. Я., Бібік Н. М., Онопрієнко О. В. та ін. Дидактико-методичне забезпечення контролю та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів на засадах компетентнісного підходу : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2012. 192 с.

39. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 23.03.2021 р. № 357. URL : https://cutt.ly/IejWxMuO (дата звернення:04.08.2025).

40. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка для другого (магістерського) рівня вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 08.04.2024 р. № 480. URL : https://cutt.ly/RejWvgAT (дата звернення:04.08.2025).

41. Стандарт фахової передвищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр» : наказ Міністерства освіти і науки України від 13.07.2021 р. № 801. URL : https://cutt.ly/UejWb1EI (дата звернення:04.08.2025).

42. Терещенко В. Мистецтво об’єктивного оцінювання в НУШ. Оцінювання навчальних досягнень учнів з української мови як державної в класах (групах) з навчанням мовами корінних народів і національних меншин

на засадах Нової української школи. Київ : ТОВ «Видавництво «ЮСТОН», 2024. 352 с.

43. Тимощук Г. В. Сутність і структура ціннісного ставлення майбутніх економістів до професійної діяльності. *Педагогічна освіта : теорія і практика.* 2014. Вип. 17. С. 241–249. URL : http://nbuv.gov.ua/ UJRN/znppo (дата звернення:04.08.2025).

44. Товканець Г. Майбутній учитель початкової школи в контексті реформування освітньої галузі : стратегія підготовки до професійної діяльності. *Педагогічна освіта і професійна підготовка в сучасному соціокультурному середовищі :* монографія. Мукачево : Редакційно-видавничий центр МДУ, 2018. С. 11-28.

45. Фідкевич О. Теорія і практика формувального оцінювання у 1-2 класах : закладів загальної середньої освіти : навч.-метод. посіб. Київ : Генеза, 2019. 63 с.

46. Шквир О., Гайдамашко І., Дудчак Г., Казакова Н., Сівак Н. Формування оцінювально-аналітичної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Молодь і ринок.* 2023. № 1. Т. 209. С. 58-63. URL : http://mir.dspu.edu.ua/article/view/273206/270050 (дата звернення: 02.07.2025).

47. Шуневич О. М. Умови розвитку оцінювальної компетентності педагогів у закладах післядипломної педагогічної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2020. № 70, Т. 4. С. 67-73. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/70/part_4/14.pdf (дата звернення: 30.06.2025).

48. Як по-новому оцінюватимуть учнів перших класів. URL: https://nus.org.ua/articles/yak-po-novomu-otsinyuvatymut-uchniv-pershyh-klasiv/ (дата звернення: 12.10.2025).

49. Black P., Wiliam D. Assessment and Classroom Learning. *Assessment in Education:Principles, Policy and Practice.* 1998. Vol. 5, No 1. P. 7-74.

50. Bloom B., Englehart M., Furst E., Hill W. & Krathwohl D. Taxonomy of educational objectives : The classification of edu cational goals. Handbook I:

Cognitive domain. New York, Toronto : Longmans, Green. 1956. 112 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика «Мотивація професійної діяльності» (К. Замфір у модифікації А. Реана)

Мета: діагностика мотивації професійної діяльності, у т. ч. педагогічної, на основі концепції про внутрішню і зовнішню мотивацію.

− Внутрішня мотивація – задоволення від самого процесу та результату роботи (П6) + можливість найбільш повної самореалізації саме в даній діяльності (П7).

− Зовнішня позитивна мотивація – грошовий заробіток (П1) + прагнення до просування по роботі (П2) + потреба в досягненні соціального престижу та поваги з боку інших (П5).

− Зовнішня негативна мотивація – прагнення уникнути критики з боку керівника або колег (П3) + прагнення уникнути можливих покарань або неприємностей (П4).

*Інструкція: «*Прочитайте нижче перераховані в табл. 3.1. мотиви професійної діяльності і дайте оцінку із значущості для Вас за п’ятибальною шкалою: 1 - дуже незначною мірою, 2 - досить незначною мірою, 3 - в невеликій мірі, але й не меншою мірою, 4 - досить великою мірою, 5 - дуже великою мірою».

Таблиця 3.1 – Шкала мотивів професійної діяльності

Мотиви професійної діяльності	*Бали*
1. Грошовий заробіток	
2. Бажання кар’єрного зростання, просування по роботі	
3. Прагнення уникнути критики з боку керівників або колег	

Продовження таблиці 3.1.

4. Бажання оминути можливі покарання або неприємності	
5. Потреба в досягненні соціального престижу і поваги тих, хто навколо	
6. Задоволення від самого процесу і результатів праці	
7. Можливість повнішої самореалізації саме в цій діяльності	

Обробка й аналіз результатів: підраховуються показники внутрішньої мотивації (ВМ), зовнішньої позитивної мотивації (ЗПМ) і зовнішньої негативної мотивації (ЗНМ) згідно з такими ключами:

$$\text{ВМ} = \frac{\textit{оцінка П.6} + \textit{оцінка П.7}}{2}$$

$$\text{ЗПМ} = \frac{\textit{оцінка П.1} + \textit{оцінка П.2} + \textit{оцінка П.5}}{3}$$

$$\text{ЗНМ} = \frac{\text{оцінка П.3} + \text{оцінка П.4}}{2}$$

Показником виразності кожного типу мотивації буде число, яке міститься в межах від 1 до 5 (можливе й дробове).

На підставі отриманих результатів визначається мотиваційній комплекс особистості. Мотиваційний комплекс є типом співвідношенням трьох типів мотивації: ВМ, ЗПМ і ЗНМ.

До найкращих (оптимальних) мотиваційних комплексів варто віднести такі два типи сполучень: ВМ > ЗПМ > ЗНМ або ВМ = ЗПМ > ЗНМ. Найгіршим мотиваційним комплексом є тип ЗНМ > ЗПМ > ВМ.

При інтерпретації треба враховувати не тільки тип мотиваційного комплексу, а й те, наскільки один тип мотивації перевершує інший з ступенем виразності.

Додаток Б

Методика «Діагностична анкета молодого спеціаліста з визначення стану методичної підготовки» (О. Р. Шмотолоха) ***(модифіковано)***

Мета: визначити рівень методичної підготовки вчителів початкової школи, зокрема до оцінювальної діяльності.

Інтерпретація результатів: 1 – 100 балів – низький рівень; 101 – 200 балів – середній; 201 – 300 балів – високий рівень.

Бланк
«Діагностична анкета молодого спеціаліста з визначення стану методичної підготовки»

ПІБ учителя

_____

Стаж роботи

_____

Самооцінювання здійснюється за шкалою від 1 до 10 балів

№ з/п	Аспекти професійної діяльності	Самооцінка вчителя
1	Здійснення індивідуального та диференційованого підходу	
2	Визначення мети будь-якої діяльності	
3	Розвиток пізнавальних здібностей учнів	
4	Організація самостійної роботи учнів	
5	Використання інноваційних технологій	
6	Вибір оптимальних методів навчання	
7	Підбір діагностичного матеріалу	

8	Формування в учнів мотивації до навчання	
9	Вивчення передового педагогічного досвіду	
10	Встановлення зворотного зв’язку	
11	Реалізація принципів особистісно зорієнтованого навчання	
12	Реалізація принципів розвивального навчання	
13	Використання інструментів само- та взаємооцінювання	
14	Реалізація комунікативного підходу до навчання	
15	Уміння підтримати дисципліну учнів на уроці	
16	Опанування сучасних методик для навчання	
17	Дотримання такту при виставленні оцінок	
18	Уміння раціонально використовувати час уроку	
19	Виконання санітарно-гігієнічних вимог до уроку	
20	Уміння здійснювати самоаналіз уроку	
21	Розробка технологій вирішення педагогічних задач	
22	Визначення з кожної теми обов’язкового для учнів обсягу знань, умінь та навичок	
23	Методика проведення уроків різних типів	
24	Уміння писати конспекти уроків	
25	Уміння добирати тексти контрольних робіт	
26	Ведення тематичного обліку знань	
27	Застосування критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів	
28	Організація групової форми на уроці	
29	Здатність до самоосвіти	
30	Організація корекційної роботи за результатами тематичної атестації	
	Усього	